

Rodna
ravnopravnost

Izdavačice: BaBe!

Za izdavačice: Zdravka Sadžakov, dipl. politologije

Urednica: Sanja Sarnavka, prof. komparativne književnosti

Lektura i korektura: Milana Romić, prof. kroatologije

Opis aktivnosti vezanih uz prevenciju rodno uvjetovanog nasilja: Senka Sekulić Rebić, prof. psihologije

Modul Rodna ravnopravnost: Sanja Sarnavka, prof. komparativne književnosti

Autorica obrasca za metodičko oblikovanje nastavnih jedinica prema postignućima učenika/ca, konzultantica u procesu izrade modula Rodna ravnopravnost, recenzentica nastavnih jedinica:

prof. dr.sc. Vedrana Spajić–Vrkaš, Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dizajn i prijelom: Nukleus – Goga Golik, Ana Petak, Daniel Pribanić

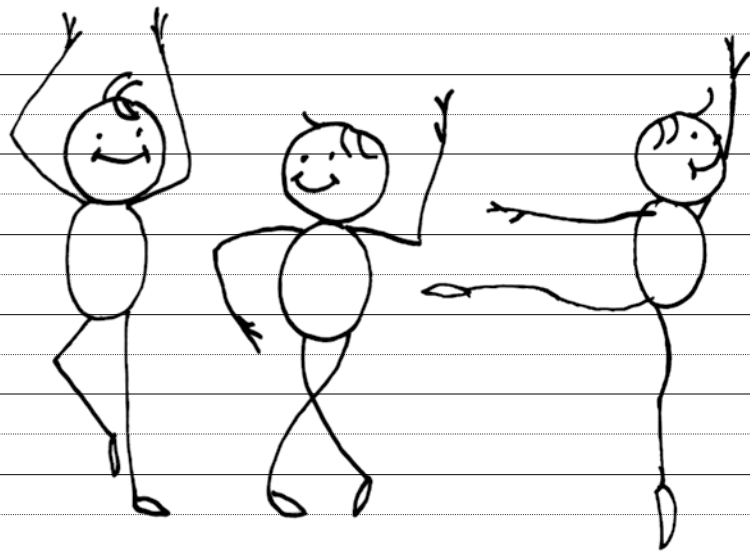
Tisak: Kerschoffset, rujan, 2013.

Realizaciju ovog projekta omogućila je financijska potpora UN Trust Fund to End Violence against Women i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Tiskanje ove publikacije omogućila je financijska potpora UN Trust Fund to End Violence against Women.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 854847.

Rodna ravnopravnost

Partneri

Grad Vukovar
Centar za socijalnu skrb Vukovar
Dom učenika Vukovar
Osnovna škola Antun Bauer
Osnovna škola Dragutin Tadijanović
Učilište Slađana Dabro

Provedba projekta

Timski rad institucija u pružanju pomoći žrtvama nasilja Vukovarsko–srijemske županije

Ines Bojić, odvjetnica, pravna savjetnica BaBe!
Suzana Kikić, prof. pedagogije, voditeljica programa specijalizacije Policijske akademije I BaBe! tim
Ljubica Matijević Vrsaljko, odvjetnica, voditeljica Pravnog tima BaBe!
mr.sc. Renata Odeljan, voditeljica Odsjeka maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji
Marijana Senjak, dipl. psihologinja i psihoterapeutkinja, Odsjek za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa faktorima otežane zapošljivosti, Hrvatski zavod za zapošljavanje
Branka Žigante, dipl.iur., sutkinja Višeg prekršajnog suda i predsjednica Nacionalnog međuresornog tima za praćenje i prevenciju nasilja u obitelji

Radionice prevencije rodno uvjetovanog nasilja i rodne ravnopravnosti

Ines Bojić, dipl.iur.
Ljubica Matijević Vrsaljko, dipl. iur.
Andrijana Parić, dipl. sociologinja i profesorica filozofije
Milana Romić, prof. komparativne književnosti
Svjetlana Salkičević, prof. psihologije
Senka Sekulić Rebić, prof. psihologije
Sanja Sarnavka, prof. komparativne i jugoslavenskih jezika i književnosti
Ana Žnidarec Čučković, prof. pedagogije

O projektu

Projekt *Izlazak iz mraka – prevencija i podrška ženama žrtvama nasilja*¹ započeo je 1. rujna 2011. godine zahvaljujući financijskoj potpori UN Trust Fund to End Violence against Women (UN Fond za suzbijanje nasilja protiv žena). Provodio se u partnerstvu s Centrom za socijalnu skrb Vukovar, Gradom Vukovarom, Vukovarsko–srijemskom županijom, vukovarskim osnovnim školama Antun Bauer i Dragutin Tadijanović, Đačkim domom Vukovar i Učilištem Dabro – ustanovom za osposobljavanje i usavršavanje. Aktivnosti su realizirane u Vukovarsko–srijemskoj županiji, a temeljni je cilj bio prevenirati nasilje te ženama koje već jesu žrtve pomoći da izađu iz kruga nasilja i socijalne isključenosti. Ostvarenjem postavljenih rezultata istovremeno se željelo utjecati na povećanje ekonomskog blagostanja i veći stupanj društvene kohezije u Vukovarsko–srijemskoj županiji.

Za osnaživanje žena žrtava nasilja koje su odlučile napustiti nasilnu vezu, presudno je pružanje pomoći koja ih vodi ekonomskoj neovisnosti. Usto je neophodno osiguravanje dugotrajne psihološke podrške jer su žrtve uglavnom izgubile svako samopouzdanje i samopoštovanje. U pravilu, one nisu ni svjesne da mogu dobiti institucionalnu pomoć niti znaju od koga je treba tražiti. Sigurna kuća predstavlja egzistencijalno utočište, ali je jednako važno osiguravanje psihološko–socijalne i pravne podrške kako bi znale što sve trebaju učiniti žele li formalno i zauvijek razriješiti nasilni odnos.

Uz individualni rad sa svakom pojedinom ženom žrtvom nasilja, tijekom projekta planirale smo raditi i s profesionalcima/kama iz institucija koje su prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji dužne pomoći žrtvama. Cilj nam je bio uspostaviti lanac multisektorske suradnje sustavnim povezivanjem centara za socijalnu skrb, policijskih postaja i uprava, prekršajnih i općinskih sudova, ispostava zavoda za zapošljavanje i Sigurne kuće. Zajedničke radionice omogućile su predstavnicima/ama ustanova da utvrde moduse suradnje u pružanju djelotvorne timske pomoći. U tom lancu bilo nam je važno poseban naglasak staviti na nužnost individualnog pristupa svakoj žrtvi nasilja, uz dodatno angažiranje osobnih asistenata za pružanje pomoći na putu do ekonomskog osamostaljenja. Jedino se na taj način može utvrditi treba li ženama dodatno osposobljavanje za tržište rada ili ih je bolje uputiti na otvaranje obrta, ili pak treba razmišljati o osnivanju zadruga kako bi žene započele ekonomski neovisan život.

Međutim, uza svu moguću stručnu pomoć, iskustvo pokazuje da osnažene žene žrtve nasilja, kada i pronađu posao, nerijetko zarađuju nedovoljno za pokrivanje svih troškova samostalnog života s djecom. Bez nekretnina koje bi se mogle podijeliti nakon razvrgavanja veze, bez podrške obitelji ili

¹ *Coming out of the dark – support to women survivors and violence prevention*, UN Fund to End Violence

prijatelja, s malim osobnim dohocima ili bilo kojom vrstom zarade, one ne mogu plaćati podstanarstvo i režije te prehraniti sebe i svoju djecu. Poučene dosadašnjim radom, u projektu smo predvidjele pokretanje postupka osiguravanja prijelaznog smještaja nakon izlaska iz skloništa. Tranzicijski smještaj realiziran je u nekoliko mjesta u Hrvatskoj za mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi u trenutku dostizanja punoljetnosti i obaveze napuštanja smještaja u domu. Pokazalo se da je ova vrsta podrške dragocjena i pomaže mladima na putu do punog osamostaljenja. Činilo nam se važnim sličan princip primijeniti u slučajevima kada žene nemaju kamo otići nakon izlaska iz nasilne veze i/ili skloništa. Uspjele smo, nakon dugo traženja, zahvaljujući Centru za socijalnu skrb Županija i ravnatelju Saši Užareviću, osigurati tranzicijski smještaj u Soljanima. Sada nam predstoji nalaženje sredstava za uređenje prilično devastiranog stambenog objekta i izrada projekta kojim će se osigurati njegova samoodrživost. Projektom je postavljen još jedan izuzetno važan cilj: **prevencija nasilja u Vukovarsko–srijemskoj županiji realizacijom programa edukacije za djecu i mlade**. Čini nam se da je u Hrvatskoj prilično zanemarena važnost ovog segmenta borbe protiv nasilja. Osim povremenih medijskih kampanja, u kojima se nerijetko više promoviraju osobe koje u njoj sudjeluju, nego li uspješno sprečava nasilje, nema sustavnih aktivnosti koje osiguravaju dugoročne rezultate.

Kako bismo uspješno realizirale ostvarenje ovog cilja u Vukovarsko–srijemskoj županiji, provele smo istraživanje među više od stotinu učenika/ca viših razreda osnovnih i srednjih škola, partnera u provedbi projekta. Propitivale smo stavove djece i mladih vezane uz rodne stereotipe, tradicionalne prihvaćene obrasce ponašanja za žene i muškarce, ravnopravnost spolova, vršnjačko i rodno uvjetovano nasilje. Rezultati koje prikazujemo u ovoj brošuri temelj su za planiranje eksperimentalnog obrazovnog kurikuluma koji bi mogao biti korišten u poučavanju o ravnopravnosti spolova i uspješnoj transformaciji konflikata u nenasilnu komunikaciju. Tim stručnjakinja testirao ga je u nekoliko škola Vukovarsko–srijemske županije, a potom će biti predstavljen Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta te Agenciji za odgoj i obrazovanje.

Projekt je planiran prije tri godine, a u međuvremenu je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta započelo s provođenjem eksperimentalnog programa građanskog odgoja u nekoliko hrvatskih škola. BaBe! su također u međuvremenu postale članica Inicijative GOOD – inicijative za sustavno i kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u odgojno–obrazovni sustav. Budući da je prijedlog našeg kurikuluma nastao na osnovi empirijskog istraživanja i provjere u praksi, vjerujemo da se, u konačnici, može dijelom ili cjelovito uklopiti u nacionalni kurikulum.

Istraživanje

METODOLOGIJA

Odlučile smo se za kvalitativno istraživanje u kojem će se razgovorom u fokus grupama i individualnim intervjuima pokušati zabilježiti sve nijanse u razumijevanju spolnih i rodnih uloga. Zanimalo nas je također koliko je prisutno nasilje među vršnjacima i što o njemu misle djeca i mladi. Kvantitativno istraživanje, odnosno ispunjavanje pismenog upitnika, činilo nam se neučinkovitim u propitivanju stavova, motiva, mišljenja i vrijednosti. Prije ulaska u osnovne škole i Učenički dom razrađen je upitnik kao vodič za razgovor i ispitivanje stavova učenika. Projektni tim istovremeno je dogovarao termine, veličinu fokus grupa, uzrast koji je potrebno obuhvatiti istraživanjem, a pripremljen je i obrazac kojim se tražila pismena suglasnost roditelja za sudjelovanje maloljetnih osoba u istraživanju. Definirane su sljedeće teme: rodne uloge u obitelji i školi – ‘muški’ i ‘ženski’ poslovi, razlike u odgoju dječaka i djevojčica, žene i muškarci u javnoj sferi. Sa srednjoškolcima je predviđen i razgovor o seksualnosti. Tijekom razgovora posebno su razmatrani nasilje i njegova prevalencija među mladima. U uvodu razgovora sudionice/i su trebali nešto reći o sebi, svojim interesima i aktivnostima. Na kraju razgovora upitani su što bi željeli raditi kad odrastu, kako vide svoju budućnost i imaju li životne uzore. Fokus grupe trajale su od 70 do 90 minuta, a individualni razgovori 30 minuta. Jedna je osoba vodila razgovor u fokus grupi, a druga bilježila dojmove. Razgovori su snimani, zatim transkribirani te analizirani i sažimani. Na osnovi razgovora u fokus grupi, birane su najzanimljivije osobe za vođenje individualnih intervjuja kako bi se dobio jasniji uvid u njihove stavove.

U istraživanju su sudjelovali učenici/ce petih i šestih, sedmih i osmih razreda² osnovnih škola Antun Bauer i Dragutin Tadijanović, te srednjoškolci/ke smješteni u Đačkom domu *Vukovar* – ukupno 110 osoba u dobi od 11 do 18 godina – 50 ženskog i 60 muškog spola. Ugodno nas je iznenadio pristanak velikog broja roditelja da njihova djeca sudjeluju u istraživanju. Kako se u praksi nerijetko susrećemo s nizom negativnih reakcija na naš rad i mnoštvom predrasuda koje iskazuju građani/ke, razveselilo nas je što veliki broj roditelja ne vidi ništa problematično u našoj namjeri da razgovaramo s njihovom djecom o jasno definiranim temama.

Razgovor s prve dvije fokus grupe obavljen je 26. ožujka 2012. godine u Osnovnoj školi *Antun Bauer*. Utisci nakon prve dvije fokus grupe pokazali su se znakovitim i za ostale razgovore: sudionice/i su bili uglavnom vrlo opušteni u razgovoru, sami su otvarali neke teme i o njima otvoreno raspravljali;

² U pojedinu fokus grupu zasebno su zvali učenici/e petih i šestih te zatim zajedno učenici/e sedmih i osmih razreda. Srednjoškolce se nije grupiralo prema razredu koji pohađaju.

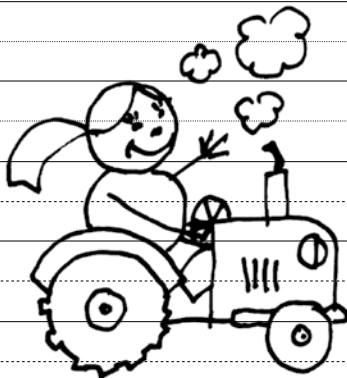
izuzetno su bili iznenađeni načinom vođenja razgovora te iskazali želju da ovakvih susreta bude daleko više. Rekli su nam kako se s njima u školi malo razgovara o životno važnim temama i njihovim osjećajima, a najmanje iko-ga zanima njihovo mišljenje. Učenice/i osnovnih škola čak su izrazili jasnu želju za produživanjem trajanja razgovora jer im je bilo izuzetno zanimljivo. Uočljivo je, nažalost, kako su stariji učenici/e daleko zatvoreniji od mlađih i teže im je u grupi razgovarati slobodno, što ukazuje na propuste obrazovanja da kreira prostor u kojem se potiču otvorene rasprave, a postavljanje pitanja ne ocjenjuje se kao dokaz neznanja i gluposti, već se doživljava kao nečija pozitivna znatiželja i želja da se nauči više.

NALAZI ISTRAŽIVANJA

Ravnopravnost / Muškarci i žene

Analiza pokazuje kako ispitane mlade osobe, bez obzira na dob, rijetko razmišljaju, a još rjeđe propituju tradicionalnu podjelu na dva spola i njima uvriježeno pripisivane i suprotstavljene osobine i ponašanja. Za hermafroditizam, odnosno interseksualnost, nisu nikada čuli i ne znaju što se s takvim osobama događa.

Izvjesno je da žive u okruženju koje podržava prilično strogu podjelu i razumijevanje onoga što jest 'pravo' muško i 'pravo' žensko, iako razgovorom postaje razvidno kako znaju da negdje drugdje u svijetu postoje ljudi koje takvo razlikovanje ne opterećuje. Tek nekolicina, više djevojčica nego dječaka, i više djevojčica nego djevojaka, jasno daje do znanja da na stereotipe ne pristaje, već se želi ponašati drugačije, ne obazirući se na stavove sredine. Čini se kako odrastanjem djevojčice bivaju polako ali sustavno pripitomljivane i više se trude ne provocirati okolinu stavovima i ponašanjem koje bi se moglo okarakterizirati kao 'neženstveno'. Nekoliko djevojaka, međutim, izuzetno se teško nosi s problemima koje donosi adolescencija i u individualnim su razgovorima rekle kako ne vole sebe a izrazito su nezadovoljne svojim tijelima i osobnošću.

Većina ispitanika/ca misli da su kućni poslovi obaveza žena. U najvećem broju obitelji to je normalna i samorazumljiva stvar, a ravnopravna raspodjela kućnih poslova javlja se kao rijetka iznimka, uglavnom u obiteljima u kojima majka radi a otac je nezaposlen, ali ni u takvim situacijama ne prečesto. Budući da se točno zna što je čije zaduženje kod odraslih, prema istom se obrascu odgajaju djeca – dječaci ne pomažu majkama, a djevojčice ne rade s očevima oko kuće. Djevojčice ne igraju nogomet, misle da su sportašice muškobanjaste, ne zanimaju ih tehničke struke, a idealna cura je najprije zgodna, potom komunikativna i duhovita, dok je idealan dečko prvenstveno 'nabildan', a zatim mora imati novaca, biti zgodan i brinuti o curi. Djevojke koje piju, puše i psuju nisu poželjne partnerice srednjoškolcima, jer je taj obrazac ponašanja 'rezerviran' za dečke. Premda srednjoškolci koji žive u domu uglavnom bez pogovora obavljaju 'ženske poslove' – sami održavaju svoje sobe, peru, čiste, i tamo im je to normalno, nisu spremni iste stvari raditi u svojem domu.

Ispitanici/e smatraju da je podjela na muške i ženske poslove prirodna, a da tako ne bi trebalo biti vjeruje tek nekolicina. Priznaju da postoji rodna neravnopravnost i misle da to nije pravedno, a za to nude uglavnom primjere iz vlastitih obitelji. Ipak, dječaci/mladići češće takve odnose smatraju normalnima, dok ih djevojčice češće osuđuju. Premda žele biti samostalne i imati karijere, ambicije djevojčica ipak se najčešće svode na tradicionalno rodno segregirana zanimanja – žele biti medicinske sestre, nastavnice, njegovateljice. Dječaci misle da žene zbog izgleda lakše nađu posao kao konobarice, a muškarci u računalnim strukama. Dečki misle da muškarci imaju 'manje osjećaja' za djecu, da ne trebaju biti odgajatelji, a cure ne trebaju 'bildati' niti se baviti sportovima kao što je američki nogomet.

Jedan dječak je postavio 'dijagnozu' uzroka rodne neravnopravnosti u obitelji: "Žene se opuste, pa udovoljavaju muževima". Isti je dječak rekao: "Ja neću radit' što moj tata radi mami, nema teorije, neću dopustit' da moja žena crnči k'o konj". Srednjoškolka kaže da mama radi dvostruki posao, premda je tata u mirovini, da je mami jako teško, ali da s prijateljicama ne razgovara o tome i ne postavlja pitanje zašto je takva situacija. "Mislim da te poslove treba rasporediti. Barem ću ja tako. Mislim da je mama kriva što dozvoli da tata ništa ne radi, a ona sve". Svjesna je da se koncept 'glave kuće' prenosi i u njenoj generaciji jer, kaže, dečki u vezi hoće biti glavni, ponašaju se kao da je cura manje vrijedna, ali ona ne dozvoljava da se prema njoj tako odnose. "Oni spavaju s više cura pa su baje, ono, glavni su, a mi imamo jednog frajera i ako s njim spavaš, odmah si k...a. Mislim da je oduvijek bilo tako".

Na pitanje znaju li nešto o feminizmu i ženskim ljudskim pravima, dječak odgovara: "Na, eto, budi samostalna, 'ko ti brani". Uglavnom se slažu da nije jednako biti muškarac ili žena u Hrvatskoj, a dijelom to smatraju

² U pojedinu fokus grupu zasebno su zvani učenic/e petih i šestih te zatim zajedno učenic/e sedmih i osmih razreda. Srednjoškolce se nije grupiralo prema razredu koji pohađaju.

opravdanim jer, kako reče jedan, “muškarac može nasjeći 10 metara drva, a ženi daj da nasiječe samo 2 metra, pa umre”. Nisu upoznati sa ženskim pokretom i međunarodnim dokumentima koji promiču rodnu ravnopravnost.

Čuju da stariji ljudi kažu kako ženama nije mjesto u politici, ali uglavnom ne razmišljaju o tome. Politika ih uopće ne zanima i doživljavaju je kao vrlo prljav posao u kojem nema poštenih osoba. Samo rijetki znaju tko je trenutni predsjednik države, a gotovo nitko tko je premijer. Većina ih ne zna koja je stranka pobijedila na posljednjim izborima, uglavnom znaju da je HDZ izgubio, a žene političarke ne znaju imenovati.

Ipak, vidi se da su djeca i mladi zbunjeni: s jedne strane imaju tradicionalne obrasce muško–ženskih odnosa u obitelji i školi, a s druge strane svu silu informacija s televizije, interneta, glazbe i literature, koje pokazuju kako se može ponašati drugačije bez obzira na spol. Jasno im je da nema opravdanja za to što su njihove majke višestruko opterećene različitim poslovima, a da pri tome o malo čemu u obitelji odlučuju, jasno im je da ne bi trebali živjeti na jednak način kad odrastu, ali ne znaju kako se to zapravo može ostvariti i treba li uopće tome težiti.

Kada ih se pitanjima navodi na promišljanje i argumentiranje stavova koje su dotad predstavljali kao vlastite i istinite, zbunjeni su jer je očito da prije uopće nisu ozbiljno razmišljali o pojedinoj temi. Tijekom razgovora uviđaju da postoji dosta protuargumenata i konkretnih primjera koji dovode u pitanje istinitost i točnost tvrdnji koje su na početku iznosili o ženama i muškarcima, ali bi bilo potrebno daleko više razgovora i rasprava prije nego što bi mogli donijeti vlastiti sud.

U fokus grupi nije sudjelovao dječak kojega smo vidjele prilikom izlaska iz jedne osnovne škole. Oblačenjem i držanjem bilo je odmah vidljivo da se radi o transrodnoj osobi. Pitale smo psihologinju zašto ga nije uključila u fokus grupu i što se događa s tim dječakom koji ide u peti razred osnovne škole. Rekla nam je kako se dječak sve naglašenije pokušava transformirati u djevojčicu – stavlja duge lakirane umjetne nokte, češlja se poput djevojčica, oblači i oponaša kretnje tipične za suprotni spol. Već je registrirani delinkvent a roditelji ne poduzimaju ništa kako bi mu pomogli. Oni tvrde kako se promjena počela događati nakon što je u bolnici transfuzijom primio ‘žensku’ krv. Raspitujući se u policiji i centru za socijalnu skrb, saznale smo kako svi znaju za njega/nju, ali ništa ozbiljno nije poduzimano da se osigura dugotrajna psihološka podrška. Našavši krug prijatelja koji ga prihvaćaju, postao je nasilan jer se, vjerojatno, tako brani od napada okoline koja ga ne razumije. Odnos obitelji, škole i drugih odgovornih institucija, u ovom slučaju otkriva kako se većina neuobičajenih ponašanja ‘rješava’ ignoriranjem i stavljanjem pod tepih. Posljedice su, naravno, vrlo često pogubne po mladu osobu.

Poseban je problem, koji nema izravno veze s temom istraživanja, razmišljanje mladih o budućnosti. Upitani na kraju razgovora kako i gdje vide sebe kao odrasle osobe, većina nema nikakvu viziju. Jedino u što su mnogi sigurni jest da ne žele ostati tu gdje jesu jer misle da za njih nema ni posla niti kvalitetnog života. Posebno je bio porazan razgovor s dječakom koji je pohađao peti razred osnovne škole. Upitan zašto želi otići umjesto da se zalaže za promjene i poboljšanje uvjeta života u sredini u kojoj je rođen i odrastao, odgovorio je: “U Hrvatskoj svatko tko želi nešto promijeniti na bolje odmah bude maknut jer smeta”. Porazno stajalište u tako ranoj dobi.

Spolnost

Upitnikom smo predvidjele razgovor o spolnosti kao zasebnoj temi samo u fokus grupama i individualnim razgovorima sa srednjoškolcima/kama. Pokazalo se da većina ispitanika/ca o toj temi razgovara samo s vršnjacima i to uglavnom intimnim prijateljicama ili prijateljima. Informacije dobivaju istraživanjem na internetu ili iz medija. Načelno nemaju ništa protiv uvođenja ove teme u obrazovanje, ali su skeptični jer misle da, uz uobičajeni način vođenja nastave, od toga ne može biti neke koristi. Ukoliko bi nastavnici o temi govorili *ex cathedra*, kao što se to i čini na satovima biologije, ništa se bitno ne bi promijenilo jer se učenice/i ne bi osjećali slobodnima da postavljaju pitanja i traže odgovore za sve ono što ih zapravo u vezi sa spolnošću muči.

Za razliku od suzdržanosti tijekom načelne rasprave, burne reakcije izazvalo je spominjanje istospolnih veza. Većina ispitanica/ka smatra da je homoseksualnost neprirodna i da je treba kažnjavati.

Tek nekolicina priznaje da se radi o ‘šikaniranju drugačijih’. “Meni to ne smeta, to je tvoj izbor. Ako ti se sviđa neki muškarac, budi s njim. Ti imaš svoj život, ja svoj”, rekao je jedan mladić. Drugi ‘naprednjak’ smatra kako to nije normalno, ali zatim dodaje: “Kad sam na moru vidio da se drže za ruke i sve... tog nema u Vukovaru, zato nama nije normalno, ali kad bi otišao u neku drugu sredinu, gdje ih je više, to bi postalo normalno. Mislim da je sredina problem. Zašto svi kažu da pedere treba ubiti, a svi uživaju gledat’ lezbejke. Nikad nisam čuo da lezbejke treba na robiju. To se treba obajsnit’. Iako to nije normalno, ali to je nečiji tuđi život i ti nemaš pravo utjecati na to”.

Srednjoškolka govori da joj je to “odvratno zato što sam pravi kršćanin i mislim da Bog nije rekao: ti možeš biti peder, ti možeš biti lezba”. Ona odmah proširuje priču i na nacionalnu dimenziju, pa kaže da će sigurno imati crkveno vjenčanje, a to znači da njen budući muž ne može biti

Srbin: “Ni moji roditelji ne bi mogli da ja budem sa Srbinom. Baš sam pričala s tatom, on je branitelj i rekao je da momak Srbin ne bi prešao prag kuće”. Druga djevojka izjavljuje: “Samo lezbijke ne mogu podnijet’. Ne mogu vidjet dvije cure kako se ljube, ali dva dečka mogu. Mislim da je homoseksualcima nešto u glavi krivo sklopljeno, ali ne treba ih zato tuć, jer što kad bi oni tukli curu i dečka zato što su drukčiji?”.

Homoseksualnost je za njih samo spolno općenje bez emocija, što u njima, uglavnom, izaziva gađenje. Često ga miješaju s pedofilijom. Izvjesno je da ponavljaju rečenice koje su čuli od odraslih o neprirodnosti ovakve vrste odnosa jer zapravo ne znaju argumentirati svoje tvrdnje. Sigurno je isto tako da nitko s njima o toj temi nije ozbiljno raspravljao i da im nitko nije ponudio i neka znanstvena tumačenja.

Ostaju zbunjeni pitanjem: “Kako tumačite to što su mnogi homoseksualci rođeni i odgajani u vrlo konzervativnim heteroseksualnim obiteljima?”. Ne nude nikakav odgovor.

Nasilje

U razgovoru s ispitanicima/ispitanicama pokazalo se da su spremni o nasilju raspravljati otvoreno, bez zadržke. Međutim, zabrinjava što čak i oni koji su rekli da to nije dobar način rješavanja nesporazuma, priznaju kako ponekad pribjegavaju nasilju. Na osnovi njihovih iskaza moglo bi se reći da je nasilje sveprisutan i nerješiv problem. Bilo da se radi o fizičkom ili psihičkom nasilju, ima ga posvuda – u školi, na ulici, u obitelji, na društvenim mrežama.

Jedan je osnovnoškolac izjavio da nasilje postoji zato što “nema kazne koja bi nas naučila da nasilje nije dobro”. Iz razgovora sa srednjoškolcima proizlazi da je vrijeđati druge frajerski i da se tako postiže važniji status u grupi.

Za fizičko nasilje, prema odgovorima, najčešći su povod etnička pripadnost ili ‘drugačijost’ bilo koje vrste – u odijevanju, fizičkom izgledu, slušanju glazbe. Jedna grupa lako će i bez zadržke nasrnuti na drugu grupu ili pojedinca, samo zato što se na neki način od njih razlikuju.

”Izađu van, napiju se, naguravanje i neredi – Srbi, Hrvati, i to – dovoljno da skuže da si suprotan od njih i vade se noževi. Ne nose svi noževe, ali nose. Glavni smutljivci su poznati i svejedno ih zaštitari propuštaju. Ima masovnih tuča, skupe se po 20 Hrvata i 20 Srba pa se tuku. Nisu svi takvi. Problem je što se o tome u kućama ne priča, jer kao ne treba širiti mržnju. Mi imamo mladu profesoricu koja na satu kaže da mrzi sve Srbe. Većina

ljudi se prave kao neki veliki Hrvati, tu je baš dobar ovaj primjer Vukovara, pad grada i svi na *Facebooku* 'Vukovar u srcu', Vukovar ovo, Vukovar ono, a sutradan svi cajke slušaju. I kakav si sad Hrvat? A većina planira otić' iz Vukovara", održao je vatreni monolog jedan srednjoškolac.

Maturant kaže da se nasilje može riješiti kućnim odgojem i razgovorom s djecom a da djeca koju doma tuku kasnije budu nasilna. U obitelji i školi nailaze na zid šutnje o toj temi. Drugi srednjoškolac priča ovako: "Ti kad udaraš, ne gledaš. I šta, on padne i mrtav je, ja na robiju il' ne znam šta, zbog neke sitnice koje se ni ne sjećam. Ma to mi uopće ne treba i zato to želim izbjegavat'. Bavio sam se rukometom i to je pregrub sport. Dobivaš i dijeliš batine, na terenu se baš tuče, a to je u redu jer ideš za pobjedom i radiš to za svoj klub". "Ideš za pobjedom i za svoj klub" – obrazac je koji ne vrijedi samo u sportu, nego i u međuetničkim/vjerskim odnosima, ali i u vršnjačkim skupinama. "Nitko se ne stavlja u tuđu situaciju, ismijavaju invalide i drugačije. A kućni odgoj bi trebao reći: nikoga ne sažaljevaj, nego razumij. Ali, ako se tako ponašaš, ostali te ismijavaju. Profesori tu imaju veliki utjecaj, al' oni se ne trude oko toga, jer im se ne da. Kad sam bio još manji, onda sam mislio uvijek neku revoluciju, nešta. Možda bi bilo bolje da napravim nešto da se, ono, da se pamti, da pamte moje ime, da sam nešt' napravio u životu. A ne ovako proživio život, da te možda zapamti unuk, a možda i ne", kaže srednjoškolac koji je, izgleda, odustao od revolucije, ali mu vlastite misli ne daju mira.

"Ljude koji su po bilo kojem kriteriju drugačiji, drugi odmah šikaniraju i odbacuju", tvrdi učenik prvog razreda srednje škole. Ne odobrava takvo ponašanje, nije agresivan, kaže da mu je svejedno što drugi misle o njegovom ponašanju, ali se osuđuje na izolaciju – stavi slušalice u uši i potpuno se isključi iz okoline.

Verbalno nasilje nerijetko je tek uvertira fizičkom, a uvrede idu uglavnom na račun onih koji su drugačiji od većine – pankerski ili rokerski imidž, znakovi na nakitu ili odjeći koje većina ne razumije, sama činjenica da je pri ruci netko nad kim imaš moć. "Gdje si, majmune", rečenica je koja se smatra prisnom komunikacijom među prijateljima/članovima iste vršnjačke skupine. Srednjoškolci i srednjoškolke to ne percipiraju kao verbalno nasilje. S druge strane, sasvim jasno detektiraju nasilje uvjetovano odnosima moći, od obitelji nadalje – "Mogu zapovijedat' mlađem bratu, ali mene gnjavi starija sestra", izgovorio je jedan učenik osnovne škole.

Srednjoškolka rokerica kaže da je teško biti drugačiji, makar i po izboru muzike, pa zato s društvom sluša cajke, a kaže da ne voli sebe, da se nije voljela ni kad je bila u prvom razredu srednje škole. Misli kako bi uzrok tome mogla biti činjenica da je preiskrena, a ljude nekad uvrijedi

iskrenost i više vole da ih lažeš, premda kad otkriju da si im slagala, tvrde da si trebala reći istinu .

Nasilje je, smatra srednjoškolka, i kad ti se izruguju kako se oblačiš, jer da je, na primjer, u Zagrebu, ne bi bilo tako. I dječaku koji je rekao da u našoj zemlji u politici svatko gleda svoj interes i da onaj koji ima svoje mišljenje neće daleko dogurati u politici, da se treba slagati s drugima i da onda dobiješ i novac i moć, izgleda jasno da samosvojnost nije cijenjena 'roba': "Trebaju se uvesti takvi zakoni da više nikome ne pada na pamet udariti ili ubiti nekoga samo zato što je drugačiji. Pa to i je životni smisao, da budeš poseban, da budeš drugačiji od drugih".

Među djecom i adolescentima sve je češće nasilje na društvenim mrežama, uglavnom putem *Facebooka*. *Facebook* često koriste za dogovore i pripremu stvarnog, fizičkog nasilja – dogovaraju tuče dalje od škole i očiju odraslih, kako bi izbjegli moguće sankcije.

Komentari na izgled djevojčica/djevojaka, dobacivanja u školi ili ulici, jednako tako se smatraju normalnima i neproblematičnim.

I djevojčice i dječaci misle da ljubomora izaziva agresivnost u vezama, a neke djevojčice vjeruju da ih dečko nedovoljno voli ako nije ljubomoran.

Srednjoškolac kaže: "Moraš biti kreten i budala za udarit' curu. Na curama to ostavlja posljedice, ali nasilje je i kad ružno jedni o drugima govorimo nakon prekida. U školi se o tome ne govori. Samo gradivo. Jedino ako smo s nekim nastavnikom malo bolje, onda koji puta krene drugačiji razgovor".

Djevojke priznaju kako njihovo odijevanje – mini suknja i dekolte – može biti protumačeno kao namjerno izazivanje suprotnog spola, ali, kažu, većina ih se svejedno tako odijeva jer im se to sviđa.

Neke su istaknule kako dečki ne razumiju kad im se kaže 'ne' i tvrde da je većini muških u vezi na pameti samo seks pa stalno ponovno pokušavaju dobiti što hoće bez obzira na jasno odbijanje. Ni u jednom razgovoru sa srednjoškolcima i srednjoškolkama nitko nije rekao da je osobno bio/la žrtva nasilja u vezi ili je svjedočio/la nasilju u vezama drugih. Spomenuto je usput tek da koji put "cura može dobiti šamar, jer ju je gledao dečko druge nacionalnosti".

Srednjoškolci su progovorili i o nasilju prema odraslim ženama o kojem su, tvrde, posredno čuli iz razgovora odraslih: "Tatina prijateljica je godinama skrivala da ju je muž tukao. Mama joj je rekla da šuti, jer je to sramota za obitelj. Pokušali su nešto poduzet', policija bi ga odvela preko noći, pa

pustila, pa bi mu zabranili pristup ženi, ali oni žive u istoj kući”.

Jedan srednjoškolac postavio je pitanje: “Jel’ se dvije lezbe mlate? Jel’ se pederi mlate? Ne mlate se. Zaš’ bi onda normalni heteroseksualni parovi morali? Nema smisla.” Unatoč lošem mišljenju o osobama u istospolnim vezama, očito je da imaju, s druge strane, posve idealiziranu sliku tih odnosa kad je u pitanju nasilje.

Ispitani učenici priznaju kako ne znaju učinkovite načina nošenja s nasiljem i misle kako im u tome treba pomoć odraslih. Ali, kako je rekao jedan dječak: “Lik me toliko naživcirao, uhvatio sam ga za majicu i tresnuo glavom u ploču, ne jako, ali ipak onako... Otišao sam kod ravnatelja, objasnio šta je bilo i on kaže: ‘možeš ić’ dalje na sat’”(?!).

Radionice

Nakon izrade nacrtu kurikuluma za modul o rodnoj ravnopravnosti i nenasilnoj komunikaciji, projektni tim razradio je više nastavnih jedinica čiju smo vrijednost provjeravale u radu s učenicama/ima. Radionicama je bilo obuhvaćeno 310 učenika/ca (147 dječaka/mladića i 163 djevojčice/djevojke) u dobi od 11 do 18 godina. Radile smo u osnovnim školama *Antun Bauer*, *Dragutin Tadijanović* i *Blago Zadro* iz Vukovara, *Ivan Meštrović* iz Drenovaca u okolici Županje, te Đačkom domu *Vukovar*. Održano je 50 radionica u razdoblju od ožujka do lipnja 2013. godine. Nastavne jedinice timski su kreirale i individualno realizirale: Senka Sekulić Rebić, Milana Romić, Ljubica Matijević Vrsaljko, Sanja Sarnavka, Ana Žnidarec Čučković, Svjetlana Salkičević, Marija Kukec i Andrijana Parić, stručnjakinje na područjima rodne ravnopravnosti i nenasilne komunikacije. Nakon svake radionice učenici/e su ispunjavali evaluacijske listiće. Najzanimljivije opaske navest ćemo u ovoj publikaciji. Općenito, ocjenjujući uspješnost provedenog rada s učenicama/ima, možemo zaključiti kako su im i tema, a posebno način rada, bili iznimno zanimljivi. Temeljni pristup podrazumijevao je osvjetljavanje poznatog s novih očista, razgovor, a ne predavanje, te ostavljanje prostora za donošenje osobnih prosudbi i zauzimanje vlastitih stavova koje se zna obrazložiti. Pokazalo se nužnim s mlađim učenicima/ama raditi u manjim grupama jer je jedino tako moguće, uz njihovu sposobnost koncentracije, postići da svi/sve aktivno sudjeluju u radu stvarajući pritom zaglušnu buku iz koje se ne razaznaje tko što govori. Isto tako, za ovako kompleksne teme, nije dostatno četrdesetpet minuta, već bi trebalo svaku nastavnu jedinicu prorađivati u blok satu.

Komentari učenika/ca

Što ti se najviše svidjelo?

- Kada smo pričali o curama i dečkima. (6 r.)
- Što smo otvoreno razgovarali. (6 r.)
- Cijelo predavanje. Hvala Vam što ste nas posjetili. (1. srednje)
- Sve, drago mi je što ste došli. (1. srednje)
- Najviše mi se svidjelo kad smo pričali o bajkama. (5. r.)
- Što smo razgovarali o ljudskim pravima. (5. r.)
- Način na koji smo učili. (5. r.)
- Kad smo se smijali. (5.r.)
- To što smo iznijeli vlastito mišljenje. (7. r.)
- Kad smo pričali o vezama. (8. r.)
- Davanje argumenata. (8.r.)
- Svidio mi se naš otvoren razgovor o bitnim temama, o ženama i ženskim pravima. (8.r.)

Što ti se najmanje svidjelo?

- Smijanje mojih prijatelja. (5 r.)
- Što bih nešto rekla, ali ne mogu jer se stidim. (6 r.)
- To što nije trajalo još duže. (1. srednje)
- Najmanje mi se svidjelo kad su se razišli princ i princeza. (5. r.)
- Što nisam mogla reći bas sve što želim jer me je sramota. (8.r.)
- To šta dečki misle da žena treba biti u kući stalno, da mu pere, čisti i kuva. (8.r.)

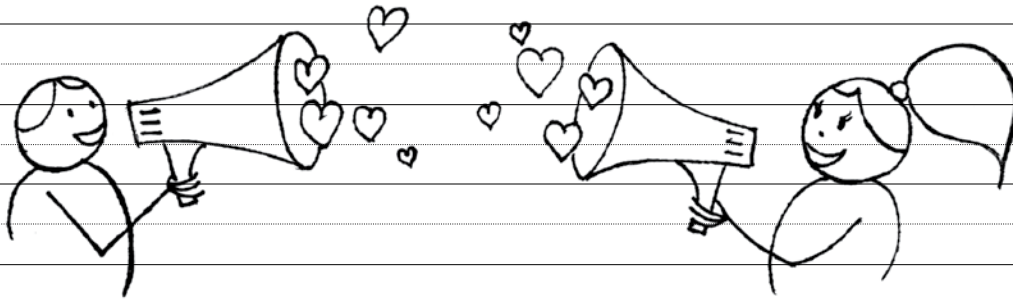
Što bi promijenio/la?

- Svoje ponašanje. (6 r.)
- Htio bih napraviti bolji i zabavniji život. (5 r.)
- Htio bih da muškarci i žene imaju ista prava. (6 r.)
- Promijenio bih svijet. (5 r.)
- Promijenila bih ponašanje nekih ljudi. (6 r.)
- Razgovaranje između dečkiju i cura, tj. prepiranje. (1. srednje)
- Samo bih promijenila to što nitko nije odgovarao kako točno misli. (5. r.)
- Da žene imaju ista prava kao muškarci i da muškarci ne misle da su samo oni sposobni za sve. (5. r.)
- Promijenila bih da još mogu jedan sat ostat'. (5.r.)

Što si novo naučio/la?

- Kako da budem bolja prema drugima. (6 r.)
- Ljudi su svi isti, prema svima se treba isto ponašati. (5 r.)
- Da uvijek moraš biti svoj i da te ništa ne može spriječiti. (6 r.)
- Da se ne trebam rugati drugima koji su drugačiji. (6 r.)
- Naučila sam o pravima. (6 r.)
- Naučila sam da se nikada ne treba rugati drugima i da nikada ne smiješ

- odustati od onoga što želiš. (6 r.)
- Naučio sam kako biti pristojan. (6 r.)
 - Lakše mi je misliti o nekim stvarima. (6 r.)
 - Naučila sam da je zapravo jednako teško i curama i dečkima. (1. srednje)
 - Naučila sam da uvijek treba poštivati druge. (1. srednje)
 - Da, i hvala vam na tome. (1. srednje)
 - Trebamo prihvaćati ljude takvi kakvi jesu. (1. srednje)
 - Promijenila sam neke poglede. (1. srednje)
 - Da je važno u životu imati ljubav i slobodu. (5. r.)
 - Da je dobro živjeti u životu, ali nekad teško. (5. r.)
 - Naučila sam da moram biti samostalna i da se moram boriti za sebe. (5. r.)
 - Da učim od svojih pogrešaka. (5. r.)
 - Naučila sam puno toga o životu. (5. r.)
 - Jako puno! (5. r.)
 - Naučila sam da više moram komunicirati. (5. r.)
 - Naučila sam kako su ravnopravni i žene i muškarci, kako ne treba praviti razlike. (7.r.)
 - Naučio sam da se moramo ponašati pristojno prema curama. (7.r.)
 - Da su žene najhrabrije, ali da im se ne posvećuje dovoljno pažnje. (7. r.)
 - Naučila sam da ne moram biti mršava. (7.r.)
 - Naučila sam još više poštivati sebe kao curu i skužila sam da su dečki kuka-vice. (8.r.)

Prevenција rodno uvjetovanog nasilja

PREGLED PROVEDENIH AKTIVNOSTI

5. razred Komunikacija/sukob

Blok–sat

Aktivnost br.1.

Nastavnik/ca započinje sat pozivajući učenika/cu iz prve klupe da kaže na glas svoje ime i odmah nakon toga da kaže nešto lijepo o sebi što počinje prvim slovom njegovog/njezinog imena. Primjer: “Ja sam Hana i ja sam hrabra; Ja sam Petar, ja sam pametan”. Nakon što svi učenici/ce završe s kazivanjem svojih imena i odgovarajućih pridjeva, kreće rasprava u kojoj nastavnica pita učenike/ce: “Je li vam bilo teško sjetiti se pozitivne riječi kojom biste se opisali?”, “Kako ste se osjećali dok ste izgovarali tu riječ?”, “Jeste li se osjećali ponosno na sebe dok ste je izgovarali?”. Nastavnik/ca vodi raspravu do zaključka kako je katkad jako teško sjetiti se neke lijepe riječi o sebi a još je teže glasno je izgovoriti pred drugima. Ističe kako je važno imati dobro mišljenje o sebi i ne stidjeti se vlastitih dobrih osobina.

Aktivnost br.2.

Nastavnik/ca podijeli učenike/ce u parove te ih zamoli da kratko razmisle, a potom kažu nešto lijepo o svom kolegi/kolegici. Učenici/e se “ispremiješaju” tako da ne sjede prema svom uobičajenom rasporedu. Nakon nekoliko minuta rada u grupama, nastavnik/ca zamoli svaki par da podijeli s drugima svoje dojmove o navedenoj vježbi. Nastavnik/ca potiče raspravu pitanjima: “Koliko vam je bilo teško naći opisnu riječ za kolegu/icu?”, “Je li vam bilo neugodno izreći te riječi?”, “Kako ste se osjećali kad vam je vaš kolega/ica rekao/la lijepu riječ?” i sl. Cilj rasprave je osvijestiti da riječi koje upućujemo drugima imaju utjecaj na nas i na ljude oko nas te imaju moć i utječu da se osobe osjećaju dobro ili loše, odnosno da o sebi stvore dobro ili loše mišljenje. Nastavnik/ca uspoređuje ovu vježbu s prethodnom i rasprava se nastavlja pitanjima: “Kako mislite da se osjeća djevojčica/dječak koji umjesto lijepe riječi od kolega/ica čuje samo ružne riječi?”, “Mislite li da je toj djevojčici/dječaku lakše ili teže naći lijepu riječ za sebe?”. Cilj rasprave je da učenici/ce shvate odgovornost koju imaju prilikom komuniciranja i

mogućnost da tu istu komunikaciju kontroliraju ne povrjeđujući druge. Također je bitno shvatiti da način na koji nas drugi vide i komuniciraju s nama utječe na način na koji mi sami sebe vidimo.

Aktivnost br.3.

Nastavnik/ca zamoli učenike/ce da sudjeluju u igri stolica. Prvo postavlja zadatak: “Neka svi/e koji su bili povrijeđeni/e ružnim riječima koje su čuli o sebi ustanu” (većina ili svi/e učenici/e i nastavnik/ca ustaju). Zatim se povede kratka rasprava kojoj je cilj ponavljanje prethodno usvojenog. Nakon toga (dok učenici/ce i dalje stoje), nastavnik/ca nastavlja: “Neka se svi/e koji su rekli ružnu riječ o nekom drugom popnu na stolac” (većina ili svi/e učenici/e i nastavnik/ca se penju na stolac). Ponovno slijedi rezimiranje prethodno naučenog. Na kraju nastavnik/ca upita učenike/ce jesu li spremni/e s njom/njim sklopiti dogovor da će od tog dana paziti da što manje ružnih riječi upućuju drugima i sebi.

Za domaću zadaću učenici/ce imaju zadatak napisati još barem pet lijepih riječi o sebi i o učeniku/ci s kojom/kojim inače sjede u klupi.

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Middleton–Moz, J. i Lee Zawadski, M. (2003). *Nasilnici*. Zagreb: Timea
- Romić, M. (ur.) (2011). *Zviždači s Trešnjevke – Djeca i mladi u zagovaranju ljudskih prava i nenasilja*. Zagreb: Kuća ljudskih prava Zagreb. (e–publikacija)
- Uzelac, M.; Bognar, L.; Bagić, A. (2012). *Budimo prijatelji: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju*. Zagreb: Mali korak.
- Uzelac, M. (2004). *Za Damire i Nemire – vrata prema nenasilju: priručnik miroljubivog rješavanja sukoba u školi*. Zagreb: Mali korak.
- Uzelac, M. (2000). *Za Svemire: priručnik miroljubivog rješavanja sukoba i medijacije u školi*. Zagreb: Mali korak.

6. razred

Sukob

Blok–sat

Aktivnost br.1.

Nastavnik/ca pozove učenike/ce da ustanu i da zamisle da se kreću ulicom koja je puna ljudi, ali oni nikoga ne poznaju. Na znak nastavnika/ce, svako dijete pristupi najbližoj osobi i predstavi se, npr: Ja sam Marko i volim gledati dječje emisije. Nakon kratkog razgovora svakog para, učenici/e pronalaze nekoliko osobina koje su im zajedničke ili slične i nekoliko osobina koje ih razlikuju. Teme koje koriste tijekom upoznavanja: navike, strahovi,

aktivnosti, obitelj, prijatelji, ono što volim, itd. Na listovima papira svaki par crta svoju dugu sličnosti i svoju dugu razlika. Svaki par svoj crtež predstavlja cijeloj grupi. Nastavnik/ca vodi raspravu pitanjima: "Što vam je bilo teže naći, sličnosti ili razlike?", "Koja vam se duga više sviđa?", "Kako ste se osjećali zbog svojih sličnosti?", "Kako ste se osjećali zbog svojih razlika?", "S kojom razlikom vam se bilo najteže nositi?", "Jeste li razgovarali o toj razlici?". Cilj rasprave je da učenici/e uvide da dvije osobe uvijek imaju barem jednu boju na dugi razlike i na dugi sličnosti, te da nas to ne priječi u zajedničkoj komunikaciji i uvažavanju. Razgovara se o razlikama koje su učenicima/cama teško padale i zašto je tome tako, te na koji način se ta nelagoda može riješiti.

Aktivnost br. 2.

Učenici/e nastavljaju raditi u parovima. Nastavnik/ca svakom paru dodijeli jedan list papira i jednu olovku/bojicu. Zadatak učenika/ca je da zajedno nacrtaju jednu sliku na tom papiru, koristeći se samo jednom olovkom/bojicom, a bez da komuniciraju riječima ili kažu jedno drugome što žele crtati. Za rad imaju ograničenu količinu vremena (5–10 minuta). Nakon što je zadatak gotov, parovi ukratko predstavljaju svoj uradak. Nastavnik/ca otvara raspravu pitanjima: "Koliko vam je težak bio ovaj zadatak?", "Što vam je bilo najteže?", "Kako ste se odlučili tko će prvi crtati?", "Kako ste znali što vaš kolega/ica želi nacrtati?", "Je li to bilo drugačije od onoga što ste vi htjeli nacrtati?" Cilj rasprave je da učenici/e primijete da se koriste različite strategije kada se interesi ne poklapaju, a resursi su manjkavi. Neki učenici/e se prilagođavaju, drugi dominiraju, treći se posvađaju. Nastavnik/ca istakne prednost kompromisa i pokaže nekoliko crteža koji su nastali na takav način te pita autore/ice kako se osjećaju s napravljenim. Isto pitanje postavi onima koji su se posvađali ili parovima u kojima je jedna osoba nametnula svoju volju drugoj. Upućuje se na to da kompromis često ima za posljedicu dobre uratke i dobar osjećaj kod sudionika/ca, dok druge opcije (potpuno prilagođavanje, sukob) za posljedicu imaju uradak koji nije uspješan i/ili nezadovoljne sudionike/ce.

Aktivnost br.3.

Nastavnik/ca na kraju zamoli učenike/ce koji/e žele da s grupom podijele neko svoje nedavno iskustvo sukoba koje nije završilo na dobar način, te da ponovno prepričaju taj isti sukob imajući na umu gore naučeno. Učenici/e zamišljaju moguća alternativna rješenja, nakon čega se svi zajedno dogovore da će prvi sljedeći put kad se nađu u situaciji sukoba pokušati primijeniti gore naučeno (pri čemu se rezimira i ponavlja sadržaj radionice).

Za domaću zadaću učenici/e imaju zadatak promatrati ljude iz svoje neposredne okoline i uočiti oko čega se sukobljavaju i koliko često uspješno riješe sukobe.

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Middleton–Moz, J. i Lee Zawadski, M. (2003). *Nasilnici*, Zagreb: Timea.
- Bobetić, M. i autori (2004). **Škola bez bola** – brošura s vježbicama za učenike individualno ili grupno. Zagreb: Udruga Plavi telefon.
- Uzelac, M.; Bogнар, L.; Bagić, A. (2012). **Budimo prijatelji**: priručnik odgoja za nenasilje i suradnju. Zagreb: Mali korak.
- Uzelac, M. (2004). **Za Damire i Nemire** – vrata prema nenasilju: priručnik miroljubivog rješavanja sukoba u školi. Zagreb: Mali korak.
- Uzelac, M. (2000). *Za Svemire*: priručnik miroljubivog rješavanja sukoba i medijacije u školi. Zagreb: Mali korak.

7. razred

Transformacija sukoba

Blok–sat

Aktivnost br.1.

Nastavnik/ca na početku radionice po podu rasipa puno različitih razglednica (razglednica je manje nego učenika/ca). Zadatak je da svaki učenik i učenica odaberu razglednicu koja ih najbolje predstavlja. Nakon što je svaki učenik/ca odabrao/la razglednicu, obrazlažu zašto su ju odabrali/e pred grupom. Nakon vježbe nastavnik/ca pokreće raspravu oko tema komunikacije i konflikta s pitanjima: “Je li vam bilo teško odabrati razglednicu? Ako da, zašto?”, “Kako ste se osjećali tijekom vježbe?”, “Je li bilo teško govoriti o sebi? Zašto?”. Cilj rasprave je da učenici/e objasne svojim riječima na koji način su rješavali/e potencijalne sukobe oko odabrane razglednice, s kojim su se poteškoćama susreli/e, koje su strategije birali/e. Nastavnik/ca dalje potiče raspravu pitajući za različite strategije koji su učenici/e birali (svađa, odustajanje, indiferentnost), te o osjećajima koji su se javili. Cilj vježbe je da učenici/e uvide da postoje različite strategije nošenja sa sukobima, te da postoji razlika između asertivnosti i agresivnosti, pojmova koje nastavnik/ca tijekom vježbe objašnjava. Nastavnik/ca ističe da je optimalno rješenje sukoba da obje strane budu uvažene, saslušane, a da se odluka potom donese dogovorom ili uz pomoć nepristrane osobe.

Aktivnost br.2.

Nastavnik/ca zamoli učenike/ce da se nakratko vrate na svoja mjesta, te da se svatko za sebe sjeti nedavnog događaja koji ih je jako naljutio. Nastavnik/ca vodi igru imaginacije pitanjima i smjernicama: “Sjetite se tko vas je naljutio i čime, gdje ste bili, kako ste se osjećali, kako je situacija završila”. Većina ili svi/e učenici/e će dovoljno jasno zamisliti situaciju te će zamišljanje u njezima izazvati slične emocije koje su se razvile u situaciji koje se sjećaju. Nakon što je zamišljanje gotovo, nastavnik/ca zamoli učenike/ce da na komad

papira (post –it, A4 list papira) na bilo koji način izraze svoju emociju (šaranjem, pisanjem bilo koje riječi). Potom nastavnik/ca zamoli učenike/ce da s papirom naprave što god žele (bace ga, poderu, spremu). Potom se potiče rasprava o vježbi. “Koji su se osjećaji javili, možete li ih prepoznati?”, “Kako ste se nosili/e s njima?”, “Je li vam bacanje/gužvanje/pisanje po papiru pomoglo?”, “Što mislite da bi vam najviše pomoglo u toj situaciji?”. Cilj rasprave je da učenici/e opaze proces identificiranja emocije, njenog utjecaja na vlastito djelovanje i mogućnost alternative. Nastavnik/ca upućuje da ljutnja, koja se najčešće javlja u sukobima znači da netko krši naše pravilo te upućuje učenike/ce da se zapitaju koje to pravilo netko krši kad ih naljuti (primjer: Marko je Petru posudio igricu, koju mu Petar nije vratio u dogovoreno vrijeme. Marko se naljutio na Petra jer je njegovo pravilo da se dogovor mora poštovati i posuđene stvari vraćati na vrijeme).

Aktivnost br.3.

Nastavnik/ca potom pita učenike/ce koliko se često sukobljavaju, s kim i zašto. Rasprava se vodi na način da učenici/e razgovaraju o tome zašto se sukobljavaju i kako rješavaju sukobe, te o tome zašto je važnije sukobe transformirati za razliku od eskaliranja u nasilje. Učenici/e razgovaraju o različitim načinima ponašanja u sukobu i mogućim tehnikama transformacije.

Za domaću zadaću učenici/e imaju zadatak sjetiti se još barem tri situacije u kojima ih je netko naljutio te prepoznati pravilo koje je time bilo prekršeno i opisati na koji način se situacija dalje razvila.

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Ajduković, M. i Pečnik, N. (1994). *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alineja.
- Janković, J. (1996). *Sukob ili suradnja*. Zagreb: Alineja.
- Peurača, B. i Teršelič, V. (2004). *Medijacija: posredovanje u sukobima za uporne*. Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek.
- Popadić, D. i autori (1999). *Pametniji ne popušta – vodič za sukobe do sporazuma*. Beograd: Grupa Most, Centar za nenasilnu akciju Beograd.
- Shapiro, D. i dr. (1998). *Sukob i komunikacija – Vodič kroz labirint upravljanja sukobom*. Zagreb: Otvoreno društvo Zagreb.

8. razred

Rodno uvjetovano nasilje

Blok=sat

Aktivnost br.1.

Nastavnik/ca zamoli učenike/ce da se prisjete različitih veza/odnosa u svom životu – odnos s prijateljima/icama, braćom/sestrama, roditeljima, romantičnih veza iz filmova. Na ploču potom nacрта brod na vodi kako bi učenicima/cama slikovito prikazao veze. Neka zamisle da taj brod predstavlja vezu ili bilo koji značajan odnos. Jednako kao što određeni uvjeti omogućavaju brodu da plovi (mirno more, trup broda, gorivo, itd.), tako su određene stvari ili uvjeti potrebni da bi se veza održala. Učenike/ce nastavnik/ca pita da navedu primjer jedne stvari/uvjeta potrebnog da bi se održala veza (npr. poštovanje) i zapisuje to u trup broda. Nastavnik/ca ističe da također postoje određene stvari koje mogu uništiti odnos, kao što nevrijeme i udarac broda u oštre stijene mogu potopiti brod. Zamolimo učenike/ce da navedu primjer jedne takve stvari koja može uništiti vezu (npr. neiskrenost) i upisujemo to u vodu ispod broda. Na ploču se napiše pitanje: što čini odnos između dvije osobe uspješnim? Učenici/ce imaju na raspolaganju 5 minuta da kažu sve što im pada na pamet vezano uz postavljeno pitanje. Odgovori se zapisuju na trup broda. Nakon toga učenici/e navode najmanje 5 stvari koje mogu narušiti ili uništiti blizak odnos i upisujemo ih u vodu ispod broda. Rasprava za cilj ima dolazak do zaključka da se svaki blizak odnos dugo i aktivno gradi i da je, nažalost, moguće da ga se nepažnjom ili lijenošću brzo i jako ošteti. Učenici/e će kroz vježbu osvijestiti osjećaj odgovornosti prema odnosima koje grade i osjećaj poštovanja i obzira prema osobama s kojima jesu u tim odnosima.

Aktivnost br.2.

Učenici i učenice stanu na sredinu prostorije na kojoj je unaprijed zalijepljena traka na podu. Nastavnik/ca kaže da će sad čitati određene izjave, a oni/e će ovisno o tome slažu li se ili ne smještati u prostoru. Ovisno o individualnom stavu svakog učenika/ce o navedenim tvrdnjama koje nastavnik/ca čita zauzima poziciju na traci ("slažem se +"/"ne slažem se –"). Kad nastavnik/ca pročita izjavu, učenici/e se pozicioniraju te objasne svima svoj izbor pozicije, a ostali mogu ostati na mjestu kojeg su odabrali ili promijeniti poziciju, ovisno o tome jesu li se predomislili ili ne.

Moguće tvrdnje:

"Žene su slabiji spol"

"Mjesto žene je u kući"

"Žene su emocionalnije"

"Na osobi koja mi se sviđa najvažniji mi je njezin/njegov vanjski izgled"

"Djevojka mora čekati da joj dečko priđe"

“Žene su poslušnije, muškarci su hrabriji”

“Muškarci više zarađuju od žena”

“Smatram normalnim i poželjnim da simpatiju/dečka/curu zovem 5 puta dnevno na mobitel”

Nakon barometra nastavnik/ca pokreće raspravu pitanjima: “Kako ste se osjećali/e tijekom vježbe?”, “Je li bilo teško opredijeliti se? Zašto?”, “Koliko ustvari slušamo tuđe argumente pri formiranju stavova?”, “Što mislite kakve posljedice mogu imati navedeni stavovi?”, “Jeste li nekad pokušali/e zamisliti da ste drugačijeg roda nego što jeste?”. Cilj rasprave je da učenici/e shvate da diskriminatorni stavovi nemaju valjanu argumentaciju, te da su opasni i dovede velik broj ljudi u poziciju u kojoj su ugrožena njihova ljudska prava.

Za domaći zadatak učenici/ce moraju zamisliti i ukratko ispričati jedan dan u svom životu da su drugačijeg roda nego što jesu.

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Cesar, S. (ur.) (2003). *Spol i rod pod povećalom*: priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije. Zagreb: CESI.
- Ury, W. L. (1999). *Getting to Peace – transforming conflict at home, at work and in the world*. New York: Viking, Penguin group.

1. razred srednje škole

Korijeni rodno uvjetovanog nasilja

Blok–sat

Aktivnost br.1.

Nastavnik/ca na početku vježbe pita učenike/ce jesu li ikad čuli/e da im je netko rekao “ponašaj se kao muško” ili “ponašaj se kao žensko”. Nakon što učenici/ce kratko razmisle, nastavnik/ca ih zamoli da netko od njih podijeli svoje iskustvo s grupom. Nastavnik/ca potiče učenika/cu pitanjima: “Što misliš zašto ti je osoba rekla tako nešto?”, “Kako si se zbog toga osjećala?”. Potom nastavnik/ca na ploču napiše “Ponašaj se kao žensko!” i “Ponašaj se kao muško!” i zamoli sve učenike/ce da kažu što za njih te sintagme znače, kako bi se mladići i djevojke trebali ponašati, kako bi trebali govoriti, što bi trebali odijevati, kako bi se trebali osjećati. Reakcije učenika/ca se bilježe ispod odgovarajućeg natpisa. Mogući primjeri su “Imati novca”, “Biti moćan”, “Častiti cure” ili “Biti nježna”, “Biti pristojna”, “Biti uslužna”. Nakon prikupljenih reakcija nastavnik/ca otvara raspravu koristeći sljedeća pitanja: “Koja od ovih poruka može biti potencijalno štetna i zašto?”, “Kako ove zabrane/naredbe/očekivanja utječu na živote mladića i djevojaka?”, “Mislite li da se svi mladići i djevojke vole ponašati na navedene načine?”, “Kako ovi načini ponašanja utječu na način na koji mladići i djevojke komuniciraju?”, “Kako

ovi načini ponašanja utječu na veze mladića i djevojaka?“, “Što se događa mladićima i djevojkama koji se ne ponašaju na ove načine?“, “Što njihova okolina, roditelji, prijatelji, nastavnici/ce misle o njima?“, “Što okolina osjeća prema mladićima i djevojkama koji se ne ponašaju očekivano?“, “Osjećaju li ljutnju?“, “Postoji li u takvim slučajevima mogućnost za nasilje?“, “Je li vam poznat termin rodno uvjetovano nasilje?“. Cilj rasprave i čitave vježbe je da učenici/ce shvate da je društvo, pod različitim utjecajima, stvorilo vrlo različita pravila o tome na koji način se moraju ponašati mladići, a na koji djevojke. Nastavnik/ca navodi da se ta pravila smatraju “rodnim normama” jer govore o tome što je “normalno” za muškarce, a što za žene, što dovodi u veliku opasnost mladiće i djevojke koji se ne žele ponašati na taj način. Ta opasnost se krije u manjku samopoštovanja i kvaliteti života, ali i u povećanoj mogućnosti nasilnog ponašanja prema mladićima i djevojkama i ograničavanje njihovih životnih prilika i mogućnosti.

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- *Priručnik za obuku edukatora i profesionalaca za rad s mladima Priručnik “M”*. (2011). Zagreb: Status M.

2. razred srednje škole

Korijeni rodno uvjetovanog nasilja

Blok–sat

Aktivnost br.1.

Za ovu vježbu nastavnik/ca će odabrati učenika i učenicu iz starijih razreda kojima je prije toga dao/la uputu za rad. Uputa za rad je da zainteresirani stariji sudionici/e odglume kratak igrokaz. Osnova igrokaza je prikaz mladenačke veze u kojoj je djevojka jako sretna jer ima dečka koji joj se jako sviđa a koji ju, prema njenom dojmu, toliko voli da ju želi samo za sebe i moli ju da sve svoje vrijeme provodi samo s njim i s nikim drugim. Nakon odigranog igrokaza, nastavnik/ca daje učenicima/cama nekoliko minuta da među sobom prokomentiraju viđeno i da im se slegnu dojmovi. Nakon toga počinje rasprava vođena pitanjima. “Što mislite o ovoj vezi?”, “Ima li ova veza neke sličnosti s nekom vezom u vašem okruženju?”, “Gdje je bila granica kada je djevojka trebala shvatiti da se radi o opasnoj vezi?”, “Gdje dobivamo saznanja kako bi veze trebale izgledati?”, “Što misliš o točnosti tih izvora?”, “Što je teško/problematično u takvoj vezi?”, “Što ćete ubuduće činiti drugačije?”, “Kome se možete obratiti ukoliko pomislite da neka osoba trpi nasilje?”, i sl. Cilj rasprave je da učenici/e shvate da nasilje rijetko kad počinje s jasno vidljivim ponašanjima, ozljedama ili napadima, da ciklus nasilja započinje relativno skrivenim znakovima, koje osobe koje trpe nasilje ni ne

primjećuju ili za njih nalaze drugo objašnjenje. Također, u raspravi će se, kroz pitanja o “idealnim” vezama razgovarati i o ljubomori te je potrebno dovesti učenike/ce do zaključka da je intenzivna ljubomora koja se manifestira u ograničavanju osobe uvijek znak nesigurnosti i potencijalnog nasilja, a ne ljubavi, kako se često prezentira u medijima i svakodnevnom razgovoru.

Za domaći zadatak učenici/e trebaju napisati što misle zašto ima toliko puno nasilja u partnerskim i/ili bliskim odnosima.

Dopunski izvori za učenike/ce

- Bijelić, N.(2004) *Tamna strana ljubavi* – Priča o Tanji i Mariu. Zagreb: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Cesar, S. (ur.) (2006). *Bolje spriječiti nego liječiti* – prevencija nasilja u adolescentskim vezama. Zagreb:
- CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.
- Hodžić, A.(2007). *Nasilje ne prolazi samo od sebe* – Izvještaj o istraživanju rodno–uvjetovanog nasiljau adolescentskim vezama u RH. Zagreb: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.
- Edukacijski paket Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama (2011). Zagreb: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

3. razred srednje škole

Korijeni rodno uvjetovanog nasilja

Blok–sat

Aktivnost br.1.

Nastavnik/ca započinje radionicu tako da zalijepi na zid ili na ploču 5 komada papira s flip–chart bloka. Svaki papir nastavnik/ca označi kao jednu od sljedećih kategorija:

- Nasilje korišteno protiv mene
- Nasilje koje sam koristio protiv drugih
- Nasilje kojem sam bila svjedokinja
- Kako se osjećam kad koristim nasilje
- Kako se osjećam kad se nasilje koristi protiv mene

Prije početka vježbe nastavnik/ca objasni učenicima/cama da je cilj radionice razgovarati o nasilju u njihovim životima i bliskim okolinama.

Svaki učenik/ca dobije 5 post–it papirića i njihov je zadatak da za svaku od navedenih kategorija napišu po jedan odgovor (bez pisanja imena, samo

uz naznaku radi li se o curi (C) ili dečku (D)). Učenici/e imaju 10 minuta da napišu svoje odgovore. Nakon 10 minuta rada nastavnik/ca sakuplja papiriće od učenika/ca i lijepi ih u odgovarajuće kategorije. Nakon toga nastavnik/ca započinje raspravu, koju vodi pitanjima: “Koja je najčešća vrsta nasilja korištena protiv vas?”, “Kako se osjećamo kao žrtve nasilja?”, “Koja je najčešća vrsta nasilja koja se koristila protiv drugih?”, “Kako se osjećamo kad koristimo nasilje nad drugima?”, “Postoji li kakva veza između nasilja koje se koristi nad nama i onog koje vršimo nad drugima?”, “Postoje li razlike u vrstama nasilja koje koriste cure/dečki?”, “Postoje li razlike među vrstama nasilja koje se vrši nad curama/dečkima?”, “Što mislite zašto se javljaju te razlike?”, “Gdje se uči biti nasilan?”, “Je li neka vrsta nasilja gora od druge?”, “Postoji li veza između nasilja i moći?”, “Što mislite tko je moćniji, cure ili dečki?”, “Što mislite kome je bitnije da budu moćni, curama ili dečkima?”, “Što mislite zašto je to tako?”, “Pričamo li drugima da smo bili nasilni ili žrtve nasilja?”, “Zašto je tome tako?”, “Kako je nasilje prikazano u medijima?”, “Kakva je povezanost između nasilja u našim obiteljima i vezama i nasilja koje primjećujemo drugdje u našem društvu?”, “Dokazano je da je veća vjerojatnost da će osoba koja je bila žrtva nasilja postati nasilnik/žrtva – to se naziva krug nasilja. Kako se može prekinuti taj krug?”. Cilj rasprave je da učenici/e dođu do zaključka da se nasilje ne odnosi samo na fizičku agresiju, već i na verbalno, emocionalno, ekonomsko nasilje. Bitno je shvatiti da se nasilje odvija u ciklusima ili krugovima koji se prekidaju na način da osoba koja vrši nasilje spozna svoju odgovornost i potraži adekvatnu pomoć u učenju novih obrazaca ponašanja. Također je bitno uočiti razlike u vršenju i trpljenju raznih vrsta nasilja i povezanosti tih razlika s rodom. Konačan cilj je zaključak da je svako nasilje neopravdano i isključiva odgovornost nasilnika/ce koji/a, ukoliko uloži svjesan trud, može naučiti nove, nenasilne obrasce ponašanja.

Domaći zadatak za učenike/ce je da podrobnije razmisle o situacijama u kojima su bili izloženi nasilju ili su ga sami vršili.

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- *Priručnik za obuku edukatora i profesionalaca za rad s mladima Priručnik “M”*. (2011). Zagreb: Status M.

4. razred srednje škole

Korijeni rodno uvjetovanog nasilja

Blok–sat

Aktivnost br.1.

Nastavnik/ca ispriča učenicima/cama slijedeću priču. “Zamislite da u

Igrokaz (sudjeluje dvoje starijih učenika u prethodnom dogovoru s nastavnikom/com)

Moja Sara! Preljepa si! Baš si posebna, individua...To je ono što mi se najviše sviđa kod tebe!

... I Sara je vrlo sretna. Ovaj dečko je jako privlačni...

Nikad se nisam osjećao tako blizak nekome.Ti si mi jedina.Ti si jedina osoba kojoj vjerujem, jedina s kojom mogu podijeliti sve svoje probleme.. Jedina koja me razumije. Tako mi je lijepo s tobom...Toliko te volim!

Sara osjeća da mu je jako bitna u životu. Uz njega se osjeća sigurno.

Osjećam kao da sam pronašao svoju srodnu dušu, drugu polovicu! Stvoreni smo jedno za drugo. Ne trebamo nikog drugog osim nas, zar ne?

I Sara se zaista osjeća da su izvan cijelog svijeta, i da svaka sekunda koju ne provede s njim smanjuje njihovu ljubav.

Tako si prelijepa, tako lijepa...Ali ne misliš li da je ova suknja mrvicu preizazovna? Pa razumiješ me, samo sam zabrinut za tebe. Mislim da bi trebala obući nešto drugo. Osjećao bih se bolje. Mi pripadamo jedno drugome, zar ne? Ti si moja.

A kako ga Sara voli, ne želi se svađati zbog tako beznačajne stvari, ode se predijenuti u nešto što mu se više sviđa...

Provodiš previše vremena sa svojim prijateljicama.Toliko nam je super dok smo skupa, pa zar ti ja nisam dovoljan? Mislim da im ne bi trebala vjerovati. Loše utječu na tebe. Ne sviđa mi se kako pričaš o njima i način na koji razgovaraš sa mnom kada se vratiš kući.

I kako Sara želi biti dobra s njim, polagano napušta sve svoje prijateljice.

Sviđaju mi se tvoji roditelji, no moramo li ići k njima svake nedjelje? Želio bih provoditi više vremena samo s tobom, a oni me ionako previše ne vole. Uvijek me samo kritiziraju. Jedva čekaju da nas razdvoje. Volio bih da ne želiš da toliko vremena provodimo s njima.

Sara je zabrinuta radi svoje veze, i provodi sve manje vremena sa svojom obitelji.

Sada je mir...

Ili?

policijsku postaju u poslijepodnevnim satima dolazi muškarac u odijelu, vrlo uznemiren, koji po dolasku prijavljuje krađu aktovke. Muškarca primi policijski službenik koji ga odvede do stola kako bi mu postavio nekoliko pitanja. Pitanja su sljedeća: Gospodine, možete li mi reći što ste radili u tom dijelu grada u to doba dana? Jeste li svjesni da ste odjeveni na način koji je mogao isprovocirati napadača? Na koji ste način hodali, jeste li djelovali previše samopouzdana? Kako ste se ponašali? Gospodine, jeste li svjesni kako ste se ponašali, da ste izazvali ovaj događaj sami? Nisam siguran da će se tu moći išta napraviti.”

Nakon ove kratke priče, nastavnik/ca upita učenike/ce kakvi su im dojmovi, čini li im se ova priča vjerojatnom, što misle kako se muškarac u priči osjećao, što misle je li ga policajac razumio ili pokašao razumjeti.... Cilj je da učenici/e dođu do zaključka da je ovakav razvoj događaja gotovo nevjerojatan i da se pri prijavi krađe aktovke ne bi dogodilo ovakvo ponašanje. Ako bi se i dogodilo, muškarac bi se osjećao okrivljeno, bespomoćno, bez želje da ikad više sličan zločin prijavi policiji.

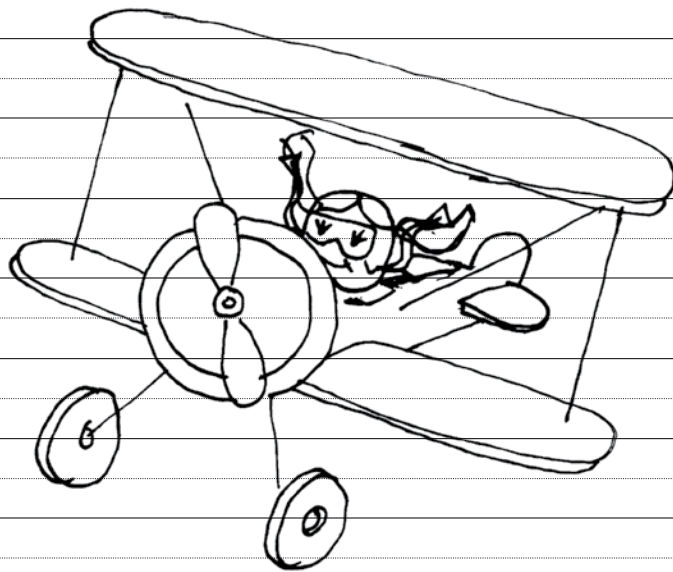
Zatim nastavnik/ca ispriča slijedeću priču. “Zamislite mladu djevojku koja se vraća kući nakon zabave. Malo je popila i odjevena je za večernji izlazak. Zajedno s njom se vraća mladić iz istog društva, kojeg dobro poznaje i koji joj ponudi prijevoz kući. Ona pristane te ulazi s njim u auto, nakon čega je on odvođi van grada i siluje.” Nakon što nastavnik/ca ispriča priču, zamoli učenike/ce da nakratko promisle i usporede priču s prethodnom. Nakon toga slijedi rasprava potaknuta pitanjima: “Koliko je vjerojatno da će djevojka otići na policiju?”, “Ako ne bi otišla, koji bi tome bili razlozi?”, “Kako mislite da bi se ponašali policijski službenici prema njoj?”, “Bi li bila u većoj opasnosti da je se ispituje na isti način kao muškarca iz prijašnje priče ili u manjoj? Zašto?”, “Mislite li da je silovanje koje je pretrpjela dijelom i njena odgovornost? Zašto?”. Cilj rasprave je dovesti učenike/ce do zaključka da je seksualno nasilje, iako ostavlja trajne tragove na žrtvi, nasilje kod kojeg se žrtva vrlo često smatra odgovornom, zbog načina ponašanja, odjeće, komunikacije. Ta činjenica dovodi do druge porazne činjenice, a ta je da je seksualno nasilje nasilje s najvećim brojem “tamnih brojki”, odnosno da je osim prijavljenog silovanja ili nekih drugih oblika seksualnog nasilja počinjen i daleko veći broj takvih neprijavljenih kaznenih djela. Također, cilj je da učenici/ce shvate da se silovanje najčešće događa od strane osobe koju žrtva zna, vrlo često u domu žrtve, počinitelja ili treće poznate osobe. Konačan cilj je ponovno osvijestiti činjenicu da je svako nasilje isključiva odgovornost nasilnika/ce, da je silovanje izrazito teško kazneno djelo za koje počinitelj/ica treba primiti odgovarajuću sankciju, a žrtva odgovarajuću podršku u procesu nošenja s događajem, procesu prijavljivanja nasilnika/ce i procesuiranja istog.

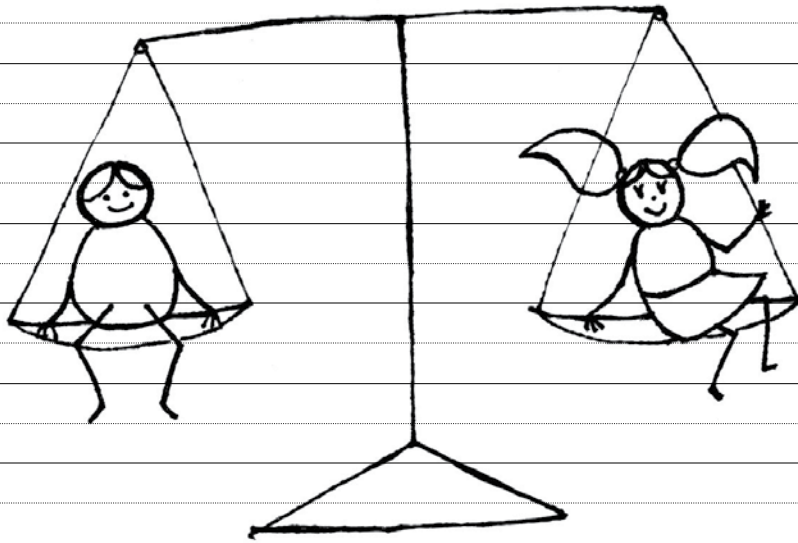
Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Cesar, S. (ur.) (2003). Spol i rod pod povećalom – priručnik o identitetima,

seksualnosti i procesu socijalizacije, Zagreb: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje

- Cesar, S. (ur.) (2006). *Bolje spriječiti nego liječiti* – prevencija nasilja u adolescentskim vezama. Zagreb:
- CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.
- Hodžić, A. (2007). *Nasilje ne prolazi samo od sebe* – Izvještaj o istraživanju rodno–uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u RH. Zagreb: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.
- Edukacijski paket *Rodnom jednakošću protiv nasilja u intimnim partnerskim vezama* (2011). Zagreb: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje.

Modul

RODNA RAVNOPRAVNOST

Ključni pojmovi

- Rod
- Spol
- Rodni stereotipi
- Rodni identitet
- Spolni identitet
- Ženska ljudska prava
- Diskriminacija
- Interseksulanost

Vlada Republike Hrvatske donijela je Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo 1999. godine čiji je sadržaj integriran u Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011.) u kojem su definirane temeljne odgojno–obrazovne vrijednosti te ciljevi odgoja i obrazovanja. Kako se navodi u NOK–u, razvoj nacionalnoga kurikuluma, usmjerenog na učeničke kompetencije, predstavlja jedan od glavnih smjerova kurikulumske politike u europskim zemljama. Slijedeći odluku Europske unije, i Hrvatska je prihvatila istih osam temeljnih kompetencija bitnih za cjeloživotno obrazovanje. Među njima nalazimo, kao zasebnu cjelinu, **socijalnu i građansku kompetenciju**, koja podrazumijeva “osposobljenost za odgovorno ponašanje, pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, međuljudsku i međukulturnu suradnju, uzajamno pomaganje i prihvaćanje različitosti, samopouzdanje poštovanje drugih i samopoštovanje, osposobljenost za učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u školi, zajednici i društvu te djelovanje na načelima pravednosti i mirotvorstva”. Međutim, i Nacionalnim programom i NOK–om, stjecanje socijalne i građanske kompetencije predviđeno je međupredmetnom ili fakultativnom nastavom, što zapravo rezultira izostankom sustavnog i kvalitetnog obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

S druge strane, sukladno međunarodnom i domaćem zakonodavstvu, u Hrvatskoj bi se na svim razinama trebalo aktivno uključiti u suzbijanje diskriminacije na osnovi spola i seksualne orijentacije te promociji ravnopravnosti i politika jednakih mogućnosti. Brojna istraživanja, pa i ovo naše, uz relevantne statističke podatke, pokazuju kako se zapravo malo toga promijenilo u odnosu na tradicionalno razumijevanje rodni i

spolnih uloga: žene i dalje obavljaju većinu neplaćenog rada u obitelji; i nadalje se uočava rodna segregacija pri izboru buduće profesije a još više kod zapošljavanja; nasilje nad ženama, počev od nasilja u adolescentskim vezama, ne bilježi značajan pad; žene su manje plaćene i češće ih nalazimo u profesijama u kojima se rad niže vrednuje, itd.

Izostanak adekvatne edukacije kojom bi se dekonstruiralo rodne i spolne predrasude i stereotipe i time preveniralo diskriminaciju uočio je 2005. i Odbor UN-a za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) pa u Zaključnim komentarima i preporukama na 2. i 3. periodično izvješće RH o primjeni Konvencije izrijekom, u poglavlju **Glavna područja zabrinutosti i preporuke**, u točki 34., navodi: "Odbor potiče državu stranku da pojača napore za uklanjanje stereotipa o spolnim ulogama i pojača *gender mainstreaming* ravnopravnosti spolova u nastavne planove i udžbenike. On također traži da država stranka potakne obuku obraznog osoblja o pitanjima ravnopravnosti spolova".

Nacionalna pak politika za ravnopravnost spolova za razdoblje 2011. – 2015. godine definira nacionalne prioritete, načine provedbe i poduzimanje posebnih mjera sukladno izmijenjenim društvenim i političkim okolnostima, ostvarenom napretku i daljnjim izazovima u uspostavljanju stvarne ravnopravnosti spolova. Ona sadrži sedam ključnih područja djelovanja i obvezuje Republiku Hrvatsku na uključivanje rodne dimenzije u sva područja politika provođenjem posebnih mjera vezanih uz: 1) Promicanje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti, 2) Stvaranje jednakih mogućnosti na tržištu rada, 3) **Unapređenje primjene rodno osjetljivog odgoja i obrazovanja**, 4) Uravnoteženje sudjelovanja žena i muškaraca u procesima političkog i javnog odlučivanja, 5) Uklanjanje svih oblika nasilja nad ženama, 6) Promicanje međunarodne suradnje i ravnopravnosti spolova izvan Hrvatske i 7) Daljnje osnaživanje institucionalnih mehanizama i metoda provedbe. Tvorci Politike nedvosmisleno su utvrdili da, ukoliko se u odgojno-obrazovnom sustavu od najranije dobi ne posveti posebna pažnja edukaciji kojom će se dekonstruirati rodno obilježene predrasude, bitnih pomaka u odnosu na nejednakost muškaraca i žena neće biti. Čini nam se stoga izuzetno značajnim posvetiti pozornost pažljivom uobličavanju modula kojim će se promovirati drugačiji sustav vrijednosti, onaj u kojem neće biti presudno kojega je osoba spola, već će se mlade motivirati da vrše različite životne odabire na temelju svojih osobnih afiniteta i sposobnosti.

Pokazalo se nedostatnim govoriti samo o međupredmetnom uključivanju rodne perspektive, pogotovo zato što je razvidno da stručnjaci/kinje u nekim područjima katkad ne razumiju što bi to zapravo trebalo značiti, a eksperimentalni kurikulum građanskog odgoja posvećuje ovoj temi nedovoljan broj sati da bi se doseglo željene ishode.

Željeni ishodi

U Kurikulumu građanskog odgoja i obrazovanja istaknuto je načelo učenja i poučavanja radi “stjecanja aplikativnog i transformativnog znanja i vještina koji su otvoreni inovacijama i nadograđivanju sukladno ubrzanim promjenama u društvu, kulturi, gospodarstvu, znanosti i tehnologiji” . U skladu s tim bi opći cilj odgoja i obrazovanja trebao biti osiguranje primjerenih uvjeta kako bi se svi učenici/ce razvili u samostalne, odgovorne i aktivne građane/ke i uspješne djelatnike/ce ili, kako je to davno rekao Jean Piaget, **“osnovni (je) cilj obrazovanja stvoriti osobe koje su sposobne raditi nove stvari, a ne samo ponavljati ono što su prijašnje generacije već napravile – one koje su kreativne, inventivne i pronalazači”** .

U skladu s tim, modul *Rodna ravnopravnost* usmjeren je na osvještavanje učenika/ca o važnosti i potrebi ostvarivanja spolne i rodne ravnopravnosti u praksi. Učenici/e će uključivanjem u modul steći odgovarajuća znanja i vještine te usvojiti odgovarajuće vrijednosti, što bi na kraju trebalo dovesti do oslobađanja od tradicionalno diskriminatornog pristupa spolnim i rodnim ulogama, odnosno do prihvaćanja novih obrazaca ponašanja u skladu s načelom spolne i rodne jednakosti i nediskriminacije. Modul se provodi tako da se pojedine teme i pristupi mijenjaju i proširuju tijekom 8 godina, počevši od 5. razreda osnovne škole do 4. razreda srednje škole, sukladno dobi učenika/ca i ciljevima odgojno–obrazovnih ciklusa navedenih u NOK–u. Ovim modulom predviđeno je 6 sati nastave godišnje (tri puta blok sat).

Drugi odgojno–obrazovni ciklus: peti i šesti razred osnovne škole

Na kraju drugog ciklusa učenike/ce će:

- razmišljati i propitivati vlastita i tuđa iskustva razlikovanja u odgoju djevojčica i dječaka;
- razumjeti da se “prirodno” i “normalno” u pristupu spolnim i rodnim ulogama razlikuje dijakronijski (kroz povijest) i sinkronijski (različiti društveni konteksti: skandinavske zemlje nasuprot Saudijskoj Arabiji; ruralno–urbano);
- aktivno doprinositi razvoju, provedbi i ocjeni školskih inicijativa usmjerenih na suzbijanje neravnopravnosti.

Na kraju se očekuje da učenici/e lako prepoznaju spolne/rodne stereotipe i predrasude, da su spremni o njima raspravljati i nalaziti rješenja za njihovo prevladavanje; da su spremni pridonijeti razvoju škole kao prostora u kojemu se njeguje sloboda mišljenja i izražavanja, dijaloška razmjena ideja i dijalog u kojem ih nitko ne ograničava u razmišljanju i djelovanju procjenjujući ih prema tome kojega su spola/roda; sloboda izbora što će i kako raditi neovisno o spolu/rodu oslobađa kreativne potencijale i postupno se gubi rodna segregacija pri izboru područja interesa i odabira slobodnih aktivnosti.

Treći odgojno–obrazovni ciklus: sedmi i osmi razred osnovne škole.

Na kraju trećeg ciklusa učenike/ce će:

- razumjeti što stereotipi i diskriminacija na osnovi spola/roda i koje su posljedice takve diskriminacije;
- osvijestiti da imaju slobodu odabrati hoće li prihvatiti ili odbiti stereotipne spolne/rodne uloge;
- aktivno djelovati u razredu i školi na promicanju ravnopravnosti i suzbijanju diskriminacije na osnovi spola/roda.

Četvrti odgojno–obrazovni ciklus: strukovne srednje škole i gimnazije

Na kraju četvrtog ciklusa učenici/e će:

- razumjeti razvoj koncepta rodne ravnopravnosti i sustava ženskih ljudskih prava;
- poznavati osobe i događaje koji su bili ključni za promjenu percepcije spolnih/rodnih uloga tijekom povijesti;
- moći navesti najvažnije međunarodne dokumente i njihove standarde te standarde domaćeg zakonodavstva kojima se zabranjuje diskriminacija na osnovi spola/roda i promovira politika jednakih mogućnosti;
- prepoznati slučajeve seksizama i drugih oblika spolne/rodne diskriminacije jer su ovladali alatima za analizu i dekonstrukciju stereotipa i predrasuda iz perspektive različitih pozicija moći.

Na temelju novih znanja i vještina od učenika/ca se očekuje da mijenjaju svoje stavove i obrasce ponašanja zahvaljujući tome što više neće biti sputani tradicionalnim poimanjem spolnih/rodnih uloga, čime će se u školi osloboditi njihovi kreativni potencijali.

Metode rada: interaktivno učenje kojim se učenike/ce motivira za propitivanje prvenstveno sebe i svojega ponašanja, ali i za traženje odgovora samostalno i u grupi (kviz, igra uloga, analiza tekstova i sl.) Korištenje vizualnih i audiovizualnih materijala radi postizanja većeg učinka prezentacijom konkretnih primjera.

5. razred

Prva cjelina koja se obrađuje u drugom nastavnom ciklusu treba pomoći učenicima/ama da osvijeste kako se od rođenja različito odgajaju djevojčice i dječaci, zbog čega vrlo malo osoba može birati svoju rodnu ulogu. Od odjeće i igračaka do bajki i priča koje slušamo i čitamo, polako nas se vodi do neupitnog prihvaćanja tradicionalno određenih rodni uloga, bez obzira na naš temperament, intelektualne sposobnosti i interese. Obradom ove cjeline učenici/e se upoznaju s pojmovima roda i spola, počinju razumijevati pojam stereotipa i osnažuju se za opažanje i propitivanje vlastitih i tuđih iskustava u odnosu na razlike u odgoju između djevojčica i dječaka.

TEMATSKA CJELINA RODNI STEREOTIPI I PREDRASUDE

Nastavna jedinica

Kako nakon rođenja postajemo djevojčice ili dječaci?

Sažetak

Ovo je prva tema kojom se učenici/e uvode u problematiku rodne ravnopravnosti. Cilj je kroz razgovor doći do spoznaje da se s naglašavanjem razlika između muškaraca i žena počinje odmah nakon rođenja, što se u našoj kulturi obično provodi izborom boje u odijevanju – plava je prvenstveno namijenjena muškoj djeci, a roza ženskoj. Uz boje se vežu karakterne osobine koje se pripisuju dvama spolovima – sve bi ženske bebe trebale biti nježne, mile i pasivne, dok se od muških beba očekuje da budu aktivnije i grublje. Učenike/ce se navodi na razmišljanje o ulozi običaja u određivanju onoga što je “muško” i “žensko” i mogućnostima izbora u odgoju za rodnu ulogu, kako bi došli do zaključka da i najuvrženije stavove treba propitivati i sagledavati iz različitih motrišta.

Ključne riječi

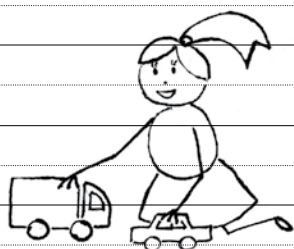
normalno, prirodno, spol/rod, razlike između muškarca i žene, običaj, odgoj

Povezanost s kurikulumom GOO

ljudskopravna i (inter)kulturalna dimenzija

Ciljna skupina (ciklus i razred)

2. odgojno–obrazovni ciklus: 5. razred osnovne škole.

Ukoliko se ova tema provodi kao slobodna aktivnost, moguće ju je obrađivati u svakom ciklusu, pri čemu je raspravu potrebno proširivati i produbljivati u skladu s dobi učenika/ca.

Trajanje

3x blok=sat

Opći cilj

Osigurati da učenici/ce razumiju značenje pojmova spola i roda i propituju tradicionalne pristupe rodnim ulogama iz različitih motrišta.

Ishodi/postignuća

znanje i razumijevanje – obradom ove teme učenici/e će steći znanja i razumjeti:

- pojmove spola i roda te pojam stereotipa;
- ulogu običaja i odgoja u oblikovanju “normalne” ili “prirodne” slike “muškarca” i “žene”;
- važnost propitivanja tradicionalnih rodnih uloga u ostvarenju slobode izbora;

vještine i sposobnosti – obradom ove teme učenici/e će steći vještinu:

- promatranja i analize spolnih i rodnih uloga iz različitih motrišta;
- usporedbe različitih obrazaca ponašanja;

vrijednosti i stavovi – obradom ove teme učenici/e će postati osjetljiviji na stereotipna očekivanja okoline prema djevojčicama i dječacima te snošljiviji prema osobama koje se drugačije ponašaju

Pokazatelji postignuća

- većina učenici/e u razredu slobodno iznosi vlastite stavove, uspostavlja i sudjeluje u razgovoru na temu spolnih/rodnih uloga;
- smanjen je broj slučajeva verbalnog nasilja između učenika i učenica
- sve veći broj učenika/ca prihvaća druge učenike/ce koji se ponašaju drugačije od onoga što okolina od njih očekuje u odnosu na spol u kojem su rođene/i.

Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća

Obrazac za učeničko samovrednovanje na kraju tematske cjeline.

OBRADA TEME (plan aktivnosti)

Aktivnost br. 1

Što se događa nakon rođenja?

Blok sat

Metode učenja i poučavanja

U stalnoj interakciji nastavnika/ce i učenika/ca, vodi se razgovor u kojem se smjenjuje rad s cijelim razredom s radom u manjim grupama. Nastavnica/k moderira i usmjerava raspravu korištenjem brojnih slikovnih priloga i postavljanjem ključnih pitanja.

Tijek aktivnosti

1. Nastavnik/ca počinje sat pokazivanjem slike (projekcija, fotografija ili snimka s YouTubea) novorođenčeta (v. Sliku 1) i pitanjem: "Tko je na slici?" Nakon što učenici odgovore da je riječ o bebi ili novorođenčetu, slijedi pitanje: "Kojeg je spola ovo novorođenče?" Učenici/ce daju različite odgovore, a nastavnica/k ih vodi do zaključka da kod novorođenčeta spol nije lako točno odrediti. Nakon toga nastavnik/ca postavlja pitanje: "Kako drugima možemo pomoći da znaju je li novorođenče na slici dječak ili djevojčica? Što bismo slici mogli dodati da se spol novorođenčeta lakše prepozna?" Cilj je doći do boje (ružičaste i plave) kao sredstva označavanja razlike između ženskih i muških beba.
2. Nastavnik/ca zatim projicira nekoliko fotografija novorođenčadi odjevenih u ružičasto ili plavo, po mogućnosti s plavom i ružičastom dudom varalicom (v. slike 2–5), nakon čega se učenici/ce dijele u manje grupe. Da bi im bilo zabavnije, dijele se u grupe ili po brojevima (npr. od 1–4 ili 1–6, ovisno koliko ih je u razredu) ili po nazivima cvijeća (npr. ciklama, zumbul, ruža, tratinčica itd.) ili po nazivima povrća (npr. kelj, rajčica, tikvica, paprika). Učenici/e s istim brojem (ili s istim nazivom cvijeća, odnosno povrća), čine jednu grupu i rade zajedno. Grupe vode razgovore o tome zašto se nakon rođenja djevojčice odijeva u ružičasto a dječake u plavo. Svaka grupa dobije veći papir ili poster na kojemu zapisuje zaključke, koje odabrani/a predstavnik/ca grupe predstavlja cijelom razredu. Na kraju ovog dijela aktivnosti, vodi se rasprava cijelog razreda o rezultatima grupnog rada.
3. Nastavnica/k projicira nekoliko rečenica o značenju ružičaste i plave boje, primjerice:
Ružičasta je boja ljubavi, razumijevanja i osjećaja prijateljstva. Označava ženstvenost, romantiku, suosjećanje i brižnost.
Plava je boja povjerenja, odanosti, mudrosti, samopouzdanja,

Slika 1: Novorođenče
Slika 2: Novorođenče ženskog spola
Slika 3: Novorođenče muškog spola
Slika 4: Varalica za dječaka
Slika 5: Varalica za djevojčicu

inteligencije, vjere, istine i raja. To je muška boja.

Potom se vodi završna rasprava na temu "Tko određuje značenje boja?" kako bi se došlo do zaključka da boje nemaju značenje same po sebi nego im značenja daju ljudi.

4. Za domaću zadaću učenici/ce trebaju nacrtati sebe u boji koju najviše vole.

Aktivnost br. 2

Igračke za djevojčice, igračke za dječake?

Blok sat

Metode učenja i poučavanja

U stalnoj interakciji nastavnika/ce i učenika/ca vodi se razgovor u kojem se smjenjuje rad cijelog razreda s radom u manjim grupama. Nastavnica/k moderira i usmjerava raspravu korištenjem brojnih slikovnih priloga i postavljanjem pitanja.

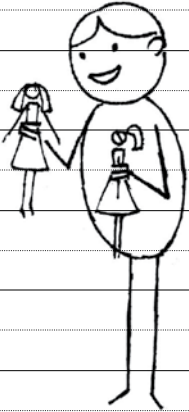
Tijek aktivnosti

Za ovu aktivnost učenici/ce u školu donose svoju najdražu igračku.

Ukoliko to iz nekog razloga ne mogu učiniti, u zamjenu mogu donijeti fotografiraju omiljene igračke.

1. Učenici/ce sa svojom igračkom (ili fotografijom igračke) sjede u krugu. Redom ih predstavljaju, nakon čega jedan dječak uzima one igračke koje prepoznaje kao tipično "ženske", dok jedna djevojčica skuplja tipično "muške" igračke. Preostale igračke (one koje nisu prepoznate kao rodno tipične) skuplja nastavnik/ca. Na kraju tog dijela aktivnosti, nastavnik/ca postavlja svima pitanje: "Kako znamo koje su igračke za djevojčice a koje za dječake?" Najčešći odgovori se pišu na ploču.
2. Nastavnik/ca zatim projicira slike dviju tipičnih igračaka za djevojčice, od kojih bi jedna trebala biti povezana s ukrašavanjem, a jedna s kuhanjem. Obje igračke trebaju biti ružičaste (v. kao primjer slike 1 i 2). Nastavnik/ca postavlja pitanja: "Kome su namijenjene ove igračke?", "Što nam one govore?", "Čemu služe takve igračke?", "Kad se netko (djevojčice) njima igra, što se time uči?", "Ako se netko (djevojčica) igra samo takvim igračkama, što ona na kraju nauči?" Učenicima/ama se ostavi nekoliko minuta za razmišljanje prije rasprave.
3. Zatim nastavnik/ca projicira tipično muške igračke i ponovi isti postupak (v. slike 3 i 4). Na kraju nastavnik/ca postavlja pitanje: "Što ako se

Slika 1: Igračka – štednjak
Slika 2: Igračka – toaletni ormarić
Slika 3: Igračka – avion
Slika 4: Igračke za dječake

dječak poželi igrati nekom ‘ženskom’ igračkom, a što ako se djevojčica poželi igrati ‘muškim’ igračkama?“, “Kako na to gledaju druga djeca?“, “Kako na to gledaju roditelji (susjedi, odrasli)?“, “Zašto su djeca koja se hoće igrati igračkama drugog spola izvrgnuta ismijavanju?“, “Kako biste vi reagirali da vidite vašu najbolju prijateljicu (prijatelja) kako se krišom igra ‘muškim’ (‘ženskim’) igračkama.”

4. Za domaću zadaću dječaci pišu kratak sastavak o tome što misle o lutki Barbie, a djevojčice što misle o Action Manu, Gormitima, Power Rangersima ili nekoj drugoj igrački vojniku koja je u to vrijeme najpopularnija među dječacima.

Aktivnost br. 3 Najdraži lik iz bajke

Blok sat

Metode učenja i poučavanja

U stalnoj interakciji nastavnika/ce i učenika/ca, vodi se razgovor u kojem se smjenjuje rad s cijelim razredom s radom u manjim grupama. Nastavnica/k moderira i usmjerava raspravu korištenjem brojnih slikovih priloga i postavljanjem pitanja.

Tijek aktivnosti

1. Razred se dijeli u manje grupe u kojima učenici/e vode razgovor o najdražim likovima iz bajki i objašnjavaju zašto te likove vole. Jedan učenik ili učenica iz grupe na veći papir ispisuje najdraže likove, razloge zbog kojih su odabrani i ime učenika/ce koji/a ga je odabrala. Nakon toga predstavnici grupa predstave najdraže likove i razloge njihova odabira, a učenici/e o izborima raspravljaju uz pomoć nastavnika/ce.

2. Nakon toga nastavnik/ca projicira nekoliko ženskih likova iz najpoznatijih bajki (v. slike 1–5) i zamoli učenike/ce da o svakom liku svaki/svaka od njih zapiše do pet pridjeva. Tri dječaka i tri djevojčice se pozovu da pročitaju pridjeve koje su zapisali. Nakon toga im nastavnik/ca postavi sljedeća pitanja: “Kako su ženski likovi predstavljeni?” “Kojim pridjevima ste ih vi sami najčešće opisivali?” “Što mislite da rade muški likovi u tim bajkama?”, “Što nam tako prikazani ženski likovi poručuju?”

3. Na kraju aktivnosti nastavnik/ca pita učenice/ke jesu li u bajkama, pričama, kompjutorskim igricama i sl. susreli ženski lik drugačijih osobina. Učenici/e koji potvrdno odgovore trebaju ukratko objasniti što te ženske likove čini drugačijima te je li “drugost” tih likova njima prihvatljiva

Slika 1: Pepeljuga
Slika 2: Snjeguljica i princ
Slika 3: Mala sirena
Slika 4: Pepeljugin maćeha i polusestre
Slika 5: Vještica

i zbog čega. Nakon toga nastavnik/ca projicira sliku ili izvadak i crtića o Pipi Dugoj Čarapi i učenicima/ama postavi pitanja: “Što znate o Pipi Dugoj Čarapi?”, “Po čemu je njezino ponašanje drugačije (neobično)?”, “Je li takvo ponašanje njima prihvatljivo?” “Je li Pipi mogla birati kako se ponaša?” “Može li svatko birati svoje ponašanje?”

Slika 6: Pipi Duga Čarapa

U završnom dijelu se razgovara o tome što bi se dogodilo kad bi sve djevojčice i dječaci mogli birati ponašanje prema svojim omiljenim likovima: “Što bi se dogodilo kad bi sve djevojčice bile Pipi Duga Čarapa?”, “Kako bi one sebe tada doživljavale?”, “Kako bi ih tada doživljavali dječaci?”

4. Za domaću zadaću učenici/e pišu kratki sastav na temu “Koji lik iz priča bih htio/htjela biti” uz napomenu da osim opisa lika moraju objasniti razloge svog izbora.

6. razred

U šestom razredu osnovne škole produbljuje se razrada tematske cjeline posvećene rodnim stereotipima i predrasudama. Nakon kratkog podsjećanja na gradivo iz 5. razreda, učenici/e nastavljaju raspravu o tome kako se odgojem uspostavljaju i utvrđuju društveno prihvatljivi obrasci ponašanja za ženski i muški spol. Na kraju ove teme učenici/ce će razlikovati pojmove roda i spola, razumjet će značenje stereotipa i predrasuda i biti dodatno osnaženi za opažanje i propitivanje vlastitih i tuđih iskustava u odnosu na razlike u odgoju između djevojčica i dječaka.

TEMATSKA CJELINA RODNI STEREOTIPI I PREDRASUDE

Nastavna jedinica Obitelj i sredina u kojoj odrastamo

Sažetak

Ovom nastavnom jedinicom učenici/ce prelaze na analizu utjecaja uže obitelji, okoline i medija na odrastanje, s fokusom na razlike u porukama koje se upućuju djevojčicama u odnosu na one koje se upućuju dječacima. Razgovara se o tome što svijet odraslih nudi djeci i mladima kao uzore i kako to utječe na odrastanje djevojčica i dječaka.

Ključne riječi

spol/rod, stereotip, uzori, normalno, prirodno, odgojni utjecaji, obitelj, sredina, mediji, predrasude

Povezanost s kurikulumom GOO

ljudskopravna i (inter)kulturalna dimenzija

Ciklus + ciljna skupina (ili razred)

2. ciklus – 6. razred osnovne škole

Trajanje

3 x blok sat

Opći cilj

Osigurati da učenici/ce razumiju razlike između pojmova “spol” i “rod”, kao i pojma “stereotip” i predrasude. Detaljnijim propitivanjem obilježja

koja se obično vezuju za muškarce u odnosu na ona koja su tipična za žene, osigurati da učenici/e razumiju utjecaj obitelji, uže okoline i medija na učenje stereotipnog rodnog ponašanja, kao i da osvijeste važnost izbora ponašanja, bez obzira na spol u kojemu je netko rođen.

Zadaci

znanje i razumijevanje – obradom ove teme učenici/ce će steći znanja i razumjeti:

- razliku između spolnih/rodnih uloga u obitelji;
- utjecaj obitelji, uže zajednice i medija na prihvaćanje stereotipnih spolnih/rodnih uloga, ali i na oslobađanje od njih;
- povijesne promjene u određivanju “normalnoga” u odnosu na “neobični” ili “nenormalni” izgled i ponašanje muškaraca i žena u obitelji i društvu;
- razloge zbog kojih je potrebno propitivati spolne/rodne uloge u obitelji, uklanjati spolne/rodne stereotipe i osiguravati slobodu izbora;

vještine i sposobnosti – obradom ove teme učenici/ce će steći vještinu:

- analize spolnih i rodnih uloga u obitelji;
- razotkrivanja stereotipnog prikazivanja spolnih i rodnih uloga u obitelji, užoj zajednici i medijima kroz povijest (dijakronijski) i u današnje vrijeme (sinhronijski);

vrijednosti i stavovi – obradom ove teme učenici/e će postati osjetljiviji na stereotipno prikazivanje spolnih i rodnih uloga u obitelji na koje nailaze u nastavnim materijalima i medijima

Pokazatelji postignuća

- većina učenika/ca u razredu slobodno iznosi svoje stavove te uspostavlja i sudjeluje u razgovoru na temu spolnih/rodnih uloga u obitelji;
- većina učenika/ca jasno razlučuje stereotipne od nestereotipnih prikaza spolnih/rodnih uloga u obitelji;
- sve veći broj učenika/ca ponašanjem potvrđuje da ne prihvaća stereotipni pristup spolnim/rodnim ulogama u obitelji, kao ni stereotipno prikazivanje muškaraca i žena u medijima

Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća

Obrazac za učeničko samovrednovanje zadovoljstva sadržajem teme i njezinom metodičkom obradom na kraju obrade nastavne cjeline.

OBRADA TEME

(plan aktivnosti)

Aktivnost br. 1

Obiteljske uloge

Kratak opis aktivnosti

U sklopu ove aktivnosti učenici/e analiziraju stereotipne uloge u obitelji – majke, oca, sinova i kćeri te upoznaju drugačije obrasce ponašanja. Pri tome se mora izbjegavati spominjanje neke konkretne obitelji, odnosno članova obitelji nekog učenika/ce.

Metode učenja i poučavanja

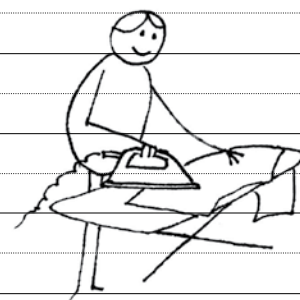
Nastavnika/ca i učenici/e su u stalnoj su interakciji. Razredna rasprava se izmjenjuje s učenjem u manjim grupama. Uvodi se i metoda igranja uloga koja pridonosi razrednoj dinamici i emocionalnom uključivanju učenika/ca u obradu nastavne teme. Nastavnik/ca usmjerava raspravu korištenjem slikovnih priloga, postavljanjem odgovarajućih pitanja i poticanjem diskusije među učenicima/ama.

Tijek aktivnosti

1. Nastavnica/k prije početka nastave postavlja panoe, više plakata ili predmeta kako bi učenike/ce podsjetio/la na sadržaje obrađene u 5. razredu (roza i plava boja; igračke samo za djevojčice i samo za dječake; idealni likovi djevojčica, djevojaka i odraslih žena, odnosno muškaraca iz bajki itd.).

Dan ranije učenike/ce se uputi da za ovaj sat donesu po jednu svoju fotografiju snimljenu u razdoblju prije njihova drugog rođendana. Nakon uvodnog razgovora o tome što su naučili u 5. razredu, učenici/ce ubacuju fotografije u košaricu ili vrećicu, a potom sjednu u krug. Svaki učenik/ca bez gledanja iz košarice ili vrećice uzima po jednu fotografiju i pogađa tko je na slici. Aktivnost traje dok sve fotografije nisu izvučene. Ova se aktivnost obično odvija u veselom razrednom ozračju. Učenici/e vole komentirati izgled i tjelesne promjene učenika/ce na slici, a nastavnik/ca pazi da svojim komentarima ne vrijeđaju jedni druge. Posebna pozornost se obraća kad učenici/e ne prepoznaju tko je na slici i krivo odrede spol. Nastavnik/ca pitanjima povezuje njihove komentare s gradivom iz 5. razreda: “Jesu li sve djevojčice iz razreda kao bebe odjevene u ružičastu odjeću?” “Jesu li na glavi imali ukrasne mašne ili ukosnice s cvjetićima?” “Jesu li dječaci kao bebe nosili odjeću u plavoj ili sl. ‘muškoj’ boji?” “Jesu li imali dugu ili kratku kosu?”

2. Nakon pregleda fotografija, nastavnica/k započinje kraći razgovor o ulogama muških i ženskih članova obitelji. Kao podloga se koriste bajke, prvenstveno “Pepeljuga” (v. sliku 1) i “Šuma Striborova” (v. sliku 2). Učenici raspravljaju o likovima majki i očeva, odnosno njihovim ulogama u tim bajkama. Nastavnik/ca ili jedan od učenika/ca zapisuje komentare na ploču u dva stupca, od kojih jedan sadrži odrednice uloge majki, a drugi odrednice uloge oca.
3. Učenici/e se potom dijele u 4 grupe od najviše 4 člana. Za grupiranje se mogu koristiti brojevi, nazivi cvijeća ili povrća, ili se podjela može provesti prema nekom drugom načelu. Važno je da se učenici/e koje sjede zajedno ne nađu u istoj grupi. Grupe imaju zadatak odigrati situaciju u četveročlanoj obitelji (majka, otac, kći i sin) u različito doba dana u trajanju od 5 minuta. Jedna grupa glumi jutro u obitelji nakon buđenja, druga vrijeme neposredno pred ručak i sam ručak, treća obiteljsko poslijepodne a četvrta večernje aktivnosti u obitelji. Preostali učenici/e čine publiku. Svatko vodi svoje bilješke s komentarima o zanimljivim detaljima iz pojedine predstave. Nastavnik/ca ni jednoj grupi ne daje dodatne upute da njima ne utječe na učeničke percepcije obiteljskih uloga. No bilo bi poželjno da barem u dvije grupe dječaci glume majke, a djevojčice očeve, kako bi se vidjelo dolazi li do povećane spolne/rodne stereotipizacije u situacijama kad učenici/e igraju rodne uloge drugoga spola. Grupe imaju 15 minuta za pripremu svojih uloga i scene. Izgled scene i odabir rekvizita ovisi o njihovoj kreativnosti. Tako, primjerice, klupe i stolice iz razreda mogu pretvoriti u stolove i stolice u obiteljskoj blagovaonici, no tome mogu po volji dodati i druge rekvizite, kao što su pregača, sudoper, kauč, televizor sl. Grupe igraju jedna za drugom. Ukoliko se scena neke grupe razlikuje od prethodne, ostavi se dovoljno vremena za promjenu rekvizita.
4. Po završetku zadnje predstave nastavnik/ca otvara razrednu raspravu pitanjima koja najprije upućuje “glumcima”, kao što su: “Kako ste se osjećali igrajući uloge odraslih?” “Kako ste se osjećali dok ste igrali rodne uloge suprotnog spola?” “Je li bilo situacija u kojima ste u svojim ulogama osjećali posebno zadovoljstvo i ponos? Zašto?” “U kojim situacijama ste osjećali nesigurnost, nelagodu ili ljutnju? Zašto?” Za učenike/ce koji su bili u ulozi suprotnog spola: “Što vam je bio najveći problem kad ste pripremali ulogu suprotnog spola?” Publika također sudjeluje u raspravi opisujući svoje doživljaje i čitajući svoje bilješke. Nastavnik/ca završava raspravu pitanjima kao što su: “Što smo kroz ove predstave naučili o rodnim ulogama spolova u obitelji?” “Treba li u današnjoj obitelji nešto mijenjati? Zašto?” “Što ćete vi osobno mijenjati sutra kad budete imali svoju obitelj?”
5. Nastavnik/ca sad prikaže nekoliko fotografija žena, primjerice, jedna slavna pjevačica, kirurginja, pilotkinja i sl. (kao primjer v. Slika 3. za

slavnu pjevačicu i slike 4. i 5. za kirurginju i pilotkinju). Učenici/e pojedinu osobu trebaju zamisliti u kontekstu obitelji i reći što misle o njihovoj ulozi majke (“Što misle kakve su one majke? Kakvo je njihovo radno vrijeme?” “Koliko se njihova predodžba tih osoba u ulogama majki razlikuje od uloga majki koje su prethodno predstavili u svojim igrama i o kojima znaju iz bajki?” “Što iz toga zaključuju?”)

Slika 6: Brad Pitt s djecom
Slika 7: Otac s bebom
Slika 8: Otac s djecom
Slika 9: Otac u igri s djecom

U nastavku nastavnik/ca prikaže slike očeva s djecom (slike 6.–9.), slavni Brad Pitt, otac u igri, kuhinji i sl. Razgovor se vodi na isti način kao i kod prikaza slika slavnih žena.

6. Blok–sat se zaključuje razgovorom o tome što su učenici/ce naučili kroz ovu aktivnosti, je li ih sadržaj aktivnosti ponukao na preispitivanje i mijenjanje njihovih ranijih stavova o obiteljskim ulogama i zašto. Tijekom završnog razgovora nastavnik/ca projicira sliku 10 i pita kako je na ovoj slici raspoređena priprema obroka i pomaže dok ne dobije odgovor: ravnopravno. Zatim na ploču ispiše dvije riječi: spol i rod. Zamoli učenike/ce da zapamte te riječi i objasni da će se njima više baviti na zadnjem satu posvećenom temi rodne ravnopravnosti.

Slika 10: Otac i sin pripremaju jelo
Slika 11: Priprema hrane u obitelji

7. Za domaći rad učenici/e pišu kratki sastav na temu: “Moja idealna obitelj”, uz napomenu da sastav treba sadržavati opise poslova koje idealni otac i idealna majka obavljaju u obitelji.

Aktivnost br. 2 Utjecaj okoline

Blok–sat

Kratak opis aktivnosti

U ovoj se aktivnosti rasprava proširuje s obitelji na neposrednu okolinu. Preko primjera iz različitih sredina (sinkronija) i onih iz prošlosti (dijakronija), učenici/e uočavaju razlike u obrascima ponašanja između pripadnika različitih kultura i uče o uvjetovanosti našeg ponašanja reakcijama neposredne okoline – pohvalama kad se ponašamo u skladu s očekivanjima okoline i kaznama kad “iskačemo” iz uobičajenih, društveno prihvatljivih obrazaca ponašanja. Nastavnik/ca uvodi pojam predrasuda, ali ga ovdje još ne pojašnjava.

Metode učenja i poučavanja

U stalnoj interakciji nastavnice/ka i učenika/ca, vodi se razgovor tijekom kojega se izmjenjuje frontalni rad s cijelim razredom i rad u manjim grupama. I ovdje se koristi metoda igranja uloga kako bi nastava bila

što dinamičnija i kako bi se učenici što više emocionalno angažirali. Nastavnik/ca usmjerava raspravu korištenjem slikovnih i, po mogućnosti, video priloga, postavljanjem odgovarajućih pitanja i poticanjem rasprave među učenicima/ama, pri čemu posebnu pozornost posvećuje uključivanju tihih, sramežljivih i povučenih učenika/ca.

Tijek aktivnosti

1. Nastavnik/ca započinje aktivnost projiciranjem fotografija ili kraćeg video-materijala koji prikazuje djecu i mlade u tradicionalnoj odjeći (kao primjeri mogu poslužiti slike 1–7). Na kraju projicira sliku koja prikazuje suvremeno odjevene mladiće i djevojke. Nastavnik/ca zastaje kod slike 11. (Dječak u ružičastoj haljinici), kako bi učenicima/ama objasnio/la da su dječaci nekada nosili haljinice, i slike 12. (Djevojčice pred glasovirom), kako bi učenici/e usporedili odijevanje djevojčica nekada i danas te uočili kako se nekada i odijevanjem sputavalo ponašanje djevojčica.

Tijekom projekcije svake slike nastavnik/ca postavlja pitanja, kao što su: “Što prikazuje ova fotografija? Kako bi reagirala vaša okolina (škola, ulica, mjesto, grad) da se pojavite tako odjeveni?”

Kad dođe do posljednje slike – urbani mladići i djevojke (slika 8.), nastavnik/ca zaustavlja projekciju, a učenici se dijele u grupe od 5–6 učenika/ca. Svaka grupa dobiva veći list papira sa sljedećim pitanjima: “Što vam se tijekom projekcije najviše, a što najmanje sviđelo? Što vam je bilo neobično i zašto? Što vam je bilo normalno i zašto?” Svaka grupa vodi raspravu vođenu pitanjima i na papir piše svoje odgovore u trajanju od 10 minuta. Potom slijedi predstavljanje rezultata, pri čemu je važno da rad svake grupe naizmjениčno predstave 1 dječak i 1 djevojčica. Nastavnica/k na kraju pita: “O čemu zapravo govore sve slike? Po čemu se razlikuju osobe na njima?”

2. Zatim se razred dijeli u dvije grupe. Nastavnik/ca daje sljedeće upute: “Jedna će grupa dobiti kartončice i raditi ono što na njima piše, a druga će predstavljati publiku koja reagira na ono što prva grupa radi na dva načina: odobravanje iskazuje pljeskanjem, a nezadovoljstvo fućkanjem. Zatim prvoj grupi daje redom sljedeće kartončice na kojima piše sljedeće:
 - *Prvi kartončić:* “Dvije djevojčice idu ulicom, šutaju nogom limenku, na sav glas se smiju starici koja šepa i pljučkaju na sve strane”.
 - *Drugi kartončić:* “Dječaci sjede pred kućom, igraju se lutkicom, nježno je njišu i pjevuše. Jedan dječak od pijeska priprema kolačice za lutku”.
 - *Treći kartončić:* “Djevojčice se tuku šakama, udaraju nogama i jedna drugoj upućuje pogrdne riječi”.
 - *Četvrti kartončić:* “Dječaci se uređuju pred ogledalom i razgovaraju o tome koja im odjeća najbolje pristaje i kamo će sve ići kupovati odjeću i obuću”.Slijedi razgovor o tome što je učenicima/ama u pojedinom

Slika 1: Pleme Hamar, Etiopija
Slika 2: Portret dječaka s bičem
Slika 3: Portret djevojčice pred glasovirom
Slika 4: Djevojčice u tradicionalnoj japanskoj odjeći
Slika 5: Dječak u tradicionalnoj japanskoj odjeći
Slika 6: Mladi par u tradicionalnoj arapskoj odjeći
Slika 7: Dječak u tradicionalnom škotskom kiltu

Slika 8: Suvremeni mladići i djevojke, Europa

predstavljanju bilo obično, a što neobično ponašanje i zašto. “Glumci”/”glumice” pričaju o tome kako su se osjećali/e igrajući svoju ulogu, a ocjenjivači/ce kako su doživjeli pojedine uloge. Nastavnik/ca postavlja pitanje svim učenicima/ama: “Bi li na isti način reagirali da su uloge u predstavljanjima bile zamijenjene, tj. da su djevojčice imale uloge koje su ovdje bile namijenjene dječacima, i obrnuto”.

Razgovor se privodi kraju zaključivanjem o tome da svatko od nas zapravo zna što smije obući, što smije raditi i kako se treba ponašati. Nastavnik/ca ispisuje na ploču riječi “predrasuda” i “stereotip” te traži od učenika/ca da ih upamte do kraja ovog tematskog bloka kad će razgovarali o značenju tih riječi.

3. Domaća zadaća: Kratki pismeni izvještaj o razgovoru sa osobom starije životne dobi o tome što joj je u mladosti bilo dopušteno, a što zabranjeno činiti. Svaki učenik/ca vodi razgovor s pradjedom/prabakom ili djedom/bakom, ili pak sa starijim rođakom ili susjedom. Važno je da osoba bude što starija (oko 80 godina). Učenice vode razgovor sa starijim osobama ženskog spola, a učenici sa starijim osobama muškog spola.

Aktivnost br. 3 Popularna kultura/mediji

Blok–sat

Kratak opis aktivnosti

U ovom se blok–satu razgovara o utjecaju medija na naše ponašanje, posebno s obzirom na spol. Drugi dio blok–sata koristi se za sažimanje sadržaja obrađenog kroz građe i određivanje ključnih pojmova.

Metode učenja i poučavanja

U neprekidnoj interakciji nastavnice/ka i učenika/ca, vodi se razgovor u kojemu se smjenjuje rad s cijelim razredom s radom u manjim grupama. Za izvođenje zaključaka koristi se igra balonima. Nastavnica/k usmjerava raspravu korištenjem slikovnih priloga, objašnjenjima i pitanjima.

Tijek aktivnosti

1. Na početku sata nastavnik/ca najavi učenicima/ama da će imati kviz i zatraži da na list papira ispišu brojeve od 1–10 jedan ispod drugoga. Svoje ime ne upisuju na papir.

Kviz počinje projekcijom niza od 10 fotografija popularnih ženskih osoba. Slike će nastavnik/ca tijekom vremena trebati mijenjati, kako se

mijenjaju medijske zvijezde. Među te fotografije umetne se 3–5 fotografija mladih znanstvenica, inženjerki, poljoprivrednica, liječnica, umjetnica, obrtnica i sl., koje su također uspješne u svom poslu i atraktivne, ali su javnosti nepoznate (ovdje su odabrane fotografije bivših učenica autorice ovog modula).

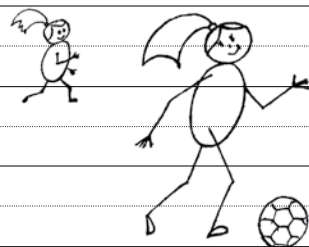
Učenici/e pod određenim rednim brojem zapisuju ime osobe s fotografije i/ili, ako ne znaju tko je, pogađaju njezino zanimanje. Na kraju predaju papir nastavnici/ku, nakon čega se vodi razgovor o tome koga su prepoznali, a tko im je ostao nepoznat. Nastavnik/ca postavlja pitanja kao što su: “Koje osobe ste lako prepoznali? Po čemu?” “Koje osobe niste prepoznali, ali mislite da ste im mogli odrediti zanimanje?” “Kako mediji prikazuju poznate ženske osobe? Što ističu?” “Što uspješne mlade žene trebaju napraviti da postanu poznate javnosti?” “Možete li naslutiti zašto je to tako?”

2. Nastavnik/ca zatim dijeli razred na manje grupe (4 osobe u grupi). Podijeli svakoj grupi veliki papir na kojem postoje tri naslova: Moj omiljeni tiskani medij, Moja omiljena televizijska serija, Moj/a omiljeni/a pjevač/ica. Zamoli ih da u stupce upisuju za svaku osobu u grupi odabrani medij/seriju/pjevača–icu a u zagradi spol osobe koja ih je odabrala. Ispod svakog odabira trebaju navesti 3–4 razloga odabira (npr.: za tiskani medij: puno informacija o modi, korisni savjeti, što rade zvijezde i sl.; za seriju: uzbudljiva, puno ljubavnih zapleta, zgodne glumice i glumci; za pjevača/icu: pjevač je lijep, pjesme se lako pamte i sl.). A zatim razgovaraju i ispisuju zajednički što su naučili/e iz serija, medija i pjesama omiljenog pjevača/ice (za ovaj dio im se ne daje nikakva uputa jer moraju sami pokušati osvijestiti koje im poruke odašilje popularna kultura).

Nakon prezentacija i postavljanja postera na zidove učionice, zajedno raspravljaju o zaključcima razgovora u malim grupama. (Nastavnik/ca ukazuje sada na neke stvari koje učenici/e nisu uočili glede poruka popularne kulture – u seriji Prijatelji, recimo, kako izgledaju djevojke i koliko se puta ističe kako je Monica nekoć bila jako debela i predmet ismijavanja; ili u Djevojka imena Feriha o odnosu među djevojkama – što rade jedna drugoj zbog mladića; u tiskanom mediju OK o markama koje zvijezde nose kako bi i čitateljice poželjele imati odjeću iste marke i sl.) Na koncu se povede razgovor o tome što popularna kultura poručuje osoba ženskog a što osobama muškog spola.

3. Nastavnik/ca zatim pitanjima navodi učenike/ce da na osnovi prethodnih razgovora i prezentacija pokušaju zaključiti koliko su slobodni/e u svojim odabirima izgleda i ponašanja i moli da pokušaju zaključiti što

Slika 1: Danijela Martinović, pjevačica
Slika 2: Jelena Rozga, pjevačica
Slika 3: Doris Pinčić, glumica
Slika 4: Latica Bilopavlović, prevoditeljica s njemačkog i francuskog, Europski parlament, Bruxelles
Slika 5: Nadira Duraković, Internistica na KBC Rebro i viša asistentica na Medicinskom fakultetu u Zagrebu
Slika 6: Gordana Golik, dizajnerica, umjetnička direktorica u dizajnerskom studiju
Slika 7: Anja Sadžakov, magistrica inženjerka računarstva

Za nastavnike/ce: primjeri tekstova super popularnih pjesama
Jelene Rozge na koje mogu upozoriti kad se u velikoj grupi razgovara o porukama popularne kulture – žele li djevojke zbilja da ih netko uzima kao tortu i smiju li muškarci tako postupati sa ženama i sl. Slični tekstovi
prevladavaju u većini hrvatskih popularnih hrvatskih hitova

Bižuterija

*Ti si nadaren ko niko,
školorani prevarant,
imao si, nisi znao,
kako sjaji dijamant.
Uvijek sretan kraj,
izbjegnem za dlaku,
možda rođena sam,
u pogrešnom znaku.
Ni okrenuo se nisi,
za mnom kao drugi svijet,
niti gurnuo kamenčić,
za mnom jednom zauvijek.
A ja, samo sam htjela oca djeci
Malo ljubavi, pa ti sada reci...
Ref.
Ja sam ti bila privjesak,
sto se sja, obmana il' kopija,
tvome srcu, samo bižuterija...*

Nirvana

*Nirvana, opušteno čekam te
sama ovu noć.
Nirvana, isto mjesto, ista budala.
Kad ćeš doć?
Ma uđi ko pobjednik na svoje
i uzmi što je tvoje, s dozvolom.
Pa dođi ko slavljnik na tortu
i uzmi mi ljepotu, napokon.
Voliš li me, ono stvarno,
il me mučiš namjerno?
Ref.
Na glasu ko žena od afera
u stvari tvoja cijela, odavno.
Polako me nosi atmosfera
i jedno u dva tijela da budemo.
Voliš li me, ono stvarno
il me mučiš namjerno?
Ref.
Pa uđi ko pobjednik na svoje
i uzmi što je tvoje, s dozvolom.
Ma dođi ko slavljnik na tortu
i uzmi mi ljepotu, napokon.
Nirvana...
Na glasu ko žena od afera
u stvari tvoja cijela, odavno.
Pa dođi ko slavljnik na tortu
i uzmi mi ljepotu, napokon.
Nirvana...*

sve točno utječe presudno na njih tijekom odrastanja. Propituje kako bi se odijevali i ponašali da su rođene/i u plemenu Hamer u Etiopiji, recimo. Na koncu razgovora trebalo bi na ploči pisati: obitelj, sredina, popularna kultura.

5. Za sljedeću aktivnost nastavnik/ca prethodno pripremi 10 balona i iglicu. Svaki balon ima nalijepljenu ceduljica s jednom tvrdnjom. Baloni su skriveni iza katedre. Kad nastava počne, učitelj/ica redom podiže balone i poziva jednog po jednog učenika/cu da dođe do katedre i pročita tvrdnju s ceduljice. Ostali učenici/e podizanjem ruke glasuju je li tvrdnja točna ili netočna. Ukoliko je za većinu određena tvrdnja netočna, nastavnica iglicom buši balon. Ukoliko pak većina misli da je tvrdnja istinita, balon ostaje čitav. Iza svakog glasovanja učenici/e obrazlažu zašto je određena tvrdnja točna ili netočna i navode primjere kako bi potkrijepili ishod glasovanja.

Tvrdnje su sljedeće:

- Sve djevojčice su nježne, dobre i poslušne.
- Svi dječaci su jaki i neustrašivi.
- Sve djevojčice se igraju barbicama i ni jedna ne voli nogomet.
- Svi dječaci imaju jako kratku kosu i snažne mišiće na rukama.
- Sve djevojčice nose ružičaste suknjice i imaju dugu valovitu kosu.
- Svi dječaci mrze kuhanje i pospremanje, a sve djevojčice u tome uživaju.
- Sve djevojčice žele biti domačice, a svi muškarci liječnici.
- I prije i danas svugdje u svijetu muškarci isključivo nose hlače, a žene suknje i haljine.
- Sve djevojčice stalno plaču, a dječaci nikada.
- Djevojčice i dječaci imaju različite kromosome, hormone i reproduktivne organe.

Nakon glasovanja se povede razgovor o tome zašto su pojedine tvrdnje netočne. Nastavnik/ca vodi učenike/ce do zaključka da ne postoji jedan kalup po kojemu se serijski proizvode djevojčice i drugi prema kojemu se izrađuju dječaci, zbog čega ni upotreba riječi “svi” nije prikladna kad se opisuju obilježja dječaka i djevojčica. Nastavnik/ca na kraju pojasni da se takvo ukalupljivanje naziva “stereotipiziranje” i da dolazi od riječi “stereotipija”, koja se nekada koristila za kalup ili otisak, a danas se koristi u značenju otrcanoga ili nepromjenjivoga. Za one koji misle da su sve ženske osobe, kao i muške osobe iste i da se, u skladu s tim, trebaju ponašati na isti, unaprijed određen način, kažemo da misle stereotipno. Zatim pojašnjava da se, kada se neku osobu osuđuje zato što izgleda ili se ponaša drugačije od većine u okolini, radi o predrasudama koje mogu jako povrijediti i utjecati na tu osobu jer joj se ne dopušta da bude ono što osjeća da želi i može biti. Mi se rađamo u određenom spolu, ali

obitelj, sredina i popularna kultura “propisuju” rodne uloge: u plemenu je “normalno” i “prirodno” hodati polugol/a, u nas je to nezamislivo; u nas je “nenormalno” da muškarac nosi suknju, u Škotskoj je muškarci oblače s ponosom i sl. Još prije 20 godina bilo je nenormalno da žena bude kirurginja, danas to postaje (iako još nije do kraja) moguće i prihvatljivo. Mladi očevi uživaju u svojoj djeci, a nekoć se malom djecom uopće nisu htjeli baviti jer to nije bilo uobičajeno za muškarce i sl.

6. Prije završetka sata nastavnik/ca dijeli evaluacijske listiće koje učenici/e ispunjene vraćaju prije izlaska iz razreda.

Radni materijal

Radni materijal za učenike/ce

Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 1: slike 1–11, osobne fotografije

Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 2: slike 1–8

Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 3: slike 1–7, lista tvrdnji

Dopunski izvori

Dopunski izvori za učenike/ce/ce

- www.bioteka.hr – odličan web portal namijenjen učenicima/ama na kojem mogu naučiti puno znanstvenih činjenica o čovjeku i evoluciji
- Neustrašiva Malala na <http://www.index.hr/mobile/clanak.aspx?category=vijesti&id=688590> – članak o djevojčici koja se pobunila protiv zabrane školovanja za djevojčice pa je pozvana da održi govor u Ujedinjenim narodima; istraživanjem će naći i njezin govor u UN-u

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Razlike između muškaraca i žena: odgoj ili naslijeđe na <http://www.dw.de/razlike-izme%C4%91u-mu%C5%A1karaca-i-%C5%BEena-odgoj-ili-naslije%C4%91e/a-3179142>
- Osnovni pojmovi u psihologiji roda i spola na: psihologija.ffzg.unizg.hr- Polić, M. *Rod u dekonstrukciji i rekonstrukciji spola* na: <http://www.radionicapolic.hr/filozofija/tekst10.pdf>
- *Predrasude i stereotipi* na na : <http://slobodni.net/t44861/>
- Na YouTubeu se mogu naći kraći filmovi o dječacima i djevojčicama iz različitim kultura, što je učenicama/ima obično zanimljivo, ali oduzima dosta vremena pa je možda bolje koristiti fotografije.

7. razred

TEMATSKA CJELINA DEKONSTRUKCIJA RODNIH STEREOTIPA I PREDRASUDA

Nastavna jedinica

Znam, mogu, hoću – što me priječi da željeno ostvarim?

Sažetak

U sedmom razredu osnovne škole nadopunjuju se i produbljuju teme koje su obrađivane u prethodna dva razreda. Fokus se stavlja na propitivanje i dekonstrukciju “normalnosti” u smislu onoga što se neupitno prenosi tradicijom s generacije na generaciju. Pokazuje se kako su “normalnost” i poželjno ponašanje osoba ženskog i muškog spola proizvodi određene sredine i određenog vremena, što znači da su različiti u različitim društvima, kao i različitim povijesnim razdobljima. U prvoj i drugoj nastavnoj jedinici učenici/e vode rasprave o izgledu, jer i sami prolaze razdoblje u kojemu su oba spola zaokupljena vlastitim izgledom, osobito djevojčice. U trećoj nastavnoj jedinici “normalnost” se propituje u svezi s izborom zanimanja, pri čemu se ukazuje i na važnost imenovanja zanimanja u ženskom rodu jer, čega nema u jeziku, što ne možemo imenovati, zapravo ne postoji.

Ključne riječi

vanjski izgled (tijelo, odjeća, frizura), promjene vanjskog izgleda, razlike u vanjskom izgledu, moć, izbor, profesija, ravnopravnost

Povezanost s kurikulumom GOO

ljudsko–pravna, politička, društvena

Ciklus + ciljna skupina (ili razred)

3. ciklus – 7. razred osnovne škole

Trajanje

3 x blok sat

Opći cilj

Stalno se nadovezujući na prethodne nastavne jedinice, u svakom se novom tematskom ciklusu produbljuje tematika rodne ravnopravnosti. Opći je cilj dekonstruirati shvaćanja spolnog/rodnog identiteta koja se proglašava prirodnima ili normalnima, a da se pri tome pozornost ne posvećuje kontekstu i promjenama. U ovoj se nastavnoj jedinici dekonstruiraju takva shvaćanja praćenjem

promjena u poželjnom izgledu, osobito odjeći i uređivanju kose, terminima koji se koriste za pojedina zanimanja te u obrazovanju žena i njihovu sudjelovanju u odlučivanju. Postupno se učenici/ce uče razotkrivati strukture moći koje stoje iza određenja onoga što je “normalno”, odnosno “nenormalno”, kao i mehanizmi prijenosa i usvajanja tih konstrukcija. Dekonstrukcijom se želi osnažiti mlade ljude za samosvještavanje kako bi se osnažili i bili samosvjesniji u odnosu na rigidne pritiske izvana. Cilj je da postanu slobodniji u svojim izborima.

Zadaci

znanje i razumijevanje – na kraju obrade ove tematske cjeline, učenici/e će:

- steći znanja o promjenjivosti normi vanjskog izgleda i ponašanja i njihovoj različitosti ovisno o kulturi;
- razumjeti kako se uspostavljaju i usvajaju norme izgleda i ponašanja;
- osvijestiti kako se tim normama ograničava sloboda izbora pojedinaca/ki, osobito žena;
- razumjeti važnost propitivanja, istraživanja i mijenjanja tih normi za uspostavljanje ravnopravnijih spolnih/rodnih odnosa.

vještine i sposobnosti – obradom ove tematske cjeline učenice/i će biti:

- sigurniji u analizi i usporedbi različitih izvora (vizualnih, audiovizualnih ili tekstualnih) u procesu stjecanja znanja;
- znatiželjniji i uporniji u prikupljanju informacija na temu spola/roda;
- vještiji u oblikovanju pitanja koja su relevantna za promicanje spolne/rodne ravnopravnosti;
- u stanju racionalnim argumentima potkrijepiti svoje zaključke i stavove;
- u stanju učinkovito sudjelovati u grupnim aktivnostima.

vrijednosti i stavovi – na kraju ove tematske jedinice učenici/e će biti:

- uvjereniji u potrebu racionalnog argumentiranja svojeg mišljenja i stavova;
- spremniji preispitivati vlastite stavove i stavove drugih o tome kako netko treba izgledati, kako se treba ponašati i kojim zanimanjem se treba baviti;
- otvoreniji za slušanje i dijalog s onima koji izgledaju drugačije ili se drugačije ponašaju;
- pozitivno se odnositi i poštivati dostojanstvo vršnjaka/inja drugog spola.

Pokazatelji postignuća

- većina učenika/ca pokazuje izrazit interes za temu postavljanjem pitanja, sudjelovanjem u raspravama, samostalnim istraživanjem i predstavljanjem rezultata svog istraživanja;
- većina učenika/ca je spremna slušati drugačija mišljenja;
- većina učenika/ca izvodi valjane zaključke i u stanju ih je racionalno argumentirati;
- značajno je smanjen broj slučajeva vrijeđanja između učenika i učenica;
- sve veći broj učenika/ca izražava želju za provođenjem konkretnih akcija u školi kojima se promiče naučeno – priprema izložbi, javne debate i sl.

Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća

- spremnost na sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima kojima se promiče naučeno, primjerice organiziranje izložbe u školi ili priprema predstave na kojoj učenici/e demonstriraju što su od prorađenog gradiva naučili i osobno prihvatili
- kvaliteta domaćih zadaća;
- evaluacijski upitnik na kraju trećeg blok sata.

OBRADA TEME (plan aktivnosti)

Aktivnost br. 1

Zašto izgledamo kako izgledamo?

Kratak opis aktivnosti

U blok–satu se proširuje i produbljuje razgovor o nametanju potrebe da izgledamo na određeni način – oblikovanjem tijela, odijevanjem, ponašanjem itd. Nastavnik/ca obradom primjera pokazuje da je pri tome veći teret stavljen na osobe ženskog spola, a učenici/e otkrivaju uzroke takvog obrasca. Postupno se, ali još uvijek bez detaljnijeg objašnjavanja, uvode koncepti ravnopravnosti i kršenja ljudskih prava.

Metode učenja i poučavanja

Kao i u prethodnim jedinicama, i ovdje je nastava interaktivna kako bi se osigurala što veća uključenost svih učenika/ca. Glavni je cilj osigurati uvjete da što više učenika/ca smisleno analizira i propituje odnose među spolovima/rodovima i da na temelju toga dolazi do samostalnih zaključaka koje može potkrijepiti argumentima. Stvaranjem otvorenog i prijateljskog ozračja u razredu učenicima/ama treba omogućiti otvoreno iznošenje svojih mišljenja i stavova, ali i tražiti od njih da ih objasne i potkrijepe razlozima. Razgovor u panelu izmjenjuje se s individualnim radom i radom u manjim grupama. S obzirom da je svaka nova generacija sve više uronjena u multimedijску kulturu, u nastavi se najčešće koriste vizualni i audiovizualni materijali preko kojih današnji učenici/e lakše uče i trajnije pamte nastavne sadržaje nego kad im se oni prenose samo verbalno.

Tijek aktivnosti

1. Kao uvod u aktivnost, ali i kao način provjere kvalitete onoga što su učenici/e naučili/e u prethodna dva razreda, nastavnik/ca zamoli

učenike/ce da oslobode sredinu razreda. Kredom na podu označi središte prostora, zatim na udaljenosti od 1–2 metra od središta (ovisno o prostoru) nacрта unutarnji krug, a 3–4 metra od središta vanjski krug. Nakon toga kroz središte povuče deblju crtu razdjelnicu (ili nalijepi traku, odnosno provuče špagu) i razdijeli krugove na pola. S jedne strane crte na zid zalijepi papir formata A₄ na kojemu je velikim slovima napisano “DA”, a s druge papir s oznakom “NE”. Učenici/e se poredaju jedno iza drugoga na crtu razdjelnicu, nakon čega im nastavnik/ca objasni pravila sudjelovanja: “Ja ću vam čitati neke tvrdnje. Nakon čitanja pojedine tvrdnje svi/e učenici/e koji/e se u određenoj mjeri slažu s tom tvrdnjom ući će u prostor označen riječju “DA” i to u unutarnji krug, a svi učenici/e koji/e se u potpunosti slažu s tvrdnjom, u vanjski krug. Učenici/e koji/e se ne slažu s tvrdnjom ući će u prostor označen riječju “NE” po istim pravilima koja važe za unutarnji i vanjski krug. Učenici/e koji/e su pak neodlučni/e kod pojedine tvrdnje ostaju na crti razdjelnici.

Nastavnik/ca potom čita tvrdnje, a učenici/e se pozicioniraju ovisno o tome u kojoj mjeri se slažu, odnosno ne slažu s određenom tvrdnjom. Tvrdnje su sljedeće:

- žene su slabiji, ali ljepši spol
- žene su osjećajnije od muškaraca
- normalno je da samo žene obavljaju sve kućanske poslove
- muškarcima je vlastiti izgled potpuno nevažan
- za uspjeh u poslu nevažno je kojeg si spola
- na nekoj osobi najvažniji mi je vanjski izgled

Nakon svake tvrdnje učenici/e kratko objašnjavaju zašto su se tako pozicionirali/e. Nastavnik/ca posebnu pozornost pri tome posvećuje ekstremnim pozicijama, dakle učenicima/ama koji/e se potpuno slažu ili se nimalo ne slažu s određenom tvrdnjom. Nastavnici/ku je ova uvodna aktivnost dobra povratna informacija o tome što su učenici/e prethodno naučili/e i osobno usvojili/e u području spolne/rodne ravnopravnosti. Na temelju toga on/ona saznaje kojim dijelovima treba posvetiti više pozornosti u narednim aktivnostima.

2. Nastavnik/ca zatim najavi nastavak razgovora započetog u 6. razredu o važnosti izgleda i o tome na koji način stječemo spoznaju o tome što je poželjno, a što nepoželjno za djevojke i mladiće. Aktivnost započinje gledanjem kratkog dokumentarnog filma o farmama za hranjenje djevojčica u Mauritaniji: <http://www.youtube.com/watch?v=X6VrzGWCq2I>. Film prikazuje djevojčice od 7 godina koje majke dovode na farme na kojima ih prisiljavaju piti ogromne količine kravljeg mlijeka kako bi se što prije udebljale i dostigle tamošnji ideal ljepote – postale pretile djevojke, odnosno žene. Majke ih kažnjavaju

kad povrate ili odbiju piti mlijeko. Tijekom projekcije nastavnik/ca pojašnjava pojedine kadrove, a na kraju započinje razgovor sljedećim pitanjima, koja osobito upućuje učenicama: “Koje osjećaje je kod vas izazvao ovaj film?” “Zašto su djevojčice podvrgnute takvoj torturi?” “Bi li u nas takav postupak prema djevojčicama bio moguć?” “Jesu li djevojčice sretne zbog toga?” “Jesu li njihove majke bešćutne?” “Što iz toga možemo zaključiti?”

3. Ukoliko se svi učenici/e slažu da se takvi neljudski postupci prema djevojčicama ne mogu naći kod nas, nastavnik/ca nastavi: “Dakle, slažemo se svi da su djeca i mladi u našem društvu sretni, osobito djevojčice, jer ih nitko ne sili da jedu nešto u ogromnim količinama kako bi dobile salo na pojedinim dijelovima tijela? Sad ćemo vidjeti je li to baš tako!” Nastavnik/ca potom pusti film o izboru ljepote za djevojčice: <http://www.youtube.com/watch?v=Z5ouAPreJEA>, a nakon toga i reklamu sredstva za mršavljenje: <http://www.youtube.com/watch?v=NB2OhaflnbY>
4. Kad su projekcije gotove, učenici/e dobiju papiriće na kojima trebaju nacrtati kako su se osjećali/e nakon gledanja svakoga od tri video priloga. Pri tome koriste sljedeće znakove: za indiferentnost znak “ “; za odobravanje znak “ “ i za nezadovoljstvo znak “ “. Učenici/e potom zbroje iste znakove. Učenici/e s istim znakovima čine jednu grupu. Ukoliko je njihov broj prevelik, dijele se dalje u podgrupe. Pojedina grupa na poster piše zašto je indiferentna, zadovoljna, odnosno nezadovoljna onim što je vidjela. Na kraju se poster stave na zid, a predstavnici/ce grupa objasne njihov sadržaj iza čega slijedi zajednički razgovor. Nastavnik/ca potiče razgovor sljedećim pitanjima: “Što mislite o tome da se djevojčicama i djevojkama unaprijed određuje kako trebaju izgledati?” “Zašto u nekim sredinama one moraju biti jako debele, a u drugima jako mršave?” “Vrši li se takav pritisak i na dječake, odnosno mladiće?” “Ukoliko pravog pritiska nema, postoje li prema dječacima i mladićima neka očekivanja u odnosu na njihov fizički izgled?” “Koja su to očekivanja?” “Zašto djeca i mladi prihvaćaju te pritiske i očekivanja?”
5. Domaća zadaća: Učenici/e trebaju pronaći i zalijepiti na papir slikovne prikaze današnjih žena i muškaraca iz tri različite sredine, primjerice afričke, azijske i europske te slikovne prikaze žena i muškaraca iz Europe iz tri različita povijesna razdoblja: 15. i 18. stoljeće te početak 20. stoljeća.

Aktivnost br. 2

Povezanost izgleda i ponašanja

Blok–sat

Kratki opis aktivnosti

U ovom blok–satu učenici/e proučavaju vezu između vanjskog izgleda (tijelo, odijevanje, frizura) i ponašanja. Analiziraju se povijesne promjene u određivanju onoga što se smatralo lijepim izgledom i prihvatljivim modnim stilom. Uspoređuje se koliki je u odnosu na izgled pritisak bio na ženama, a koliki na muškarcima i izvode zaključci o tome što se u tome promijenilo, a što je ostalo isto.

Metode učenja i poučavanja

Interaktivna nastava koja potiče zanimanje i aktivnu uključenost učenika/ca. Glavni je zadatak kao i u prethodnoj aktivnosti – navesti što više učenika/ca na uočavanje, analiziranje i uspoređivanje te na postavljanja pitanja i izvođenje vlastitih zaključaka utemeljenih na argumentima. Razgovor i rasprava u koje se uključuje cijeli razred izmjenjuju se s individualnim aktivnostima i radom u manjim grupama, a kao izvori za učenje koristi se mnoštvo vizualnih i audiovizualnih materijala.

Tijek aktivnosti

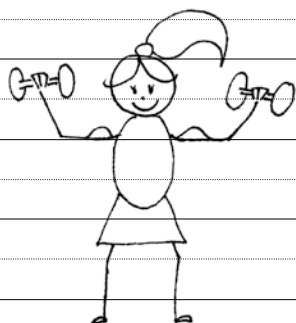
1. Na početku sata učenici/e zajednički pregledavaju slikovne priloge koje su pronašli radeći na domaćoj zadaći. Ozračje u učionici je opušteno i veselo. Učenicima/ama je dopušteno šetanje i komentiranje priloga. Nastavnik/ca također razgledava domaće uratke i pri tome bilježi komentare učenika/ca.
2. Nakon desetak minuta zamoli učenike/ce da zauzmu svoja mjesta i najavi zajedničku analizu slikovnih priloga koji prikazuju kako su izgledale žene u različitim povijesnim razdobljima (tjelesna konstitucija, odjeća, frizura). Upozori ih da je poznavanje tih promjena važan dio rasprave o spolnoj/rodnoj ravnopravnosti, ali tada ne daje detaljnija objašnjenja te povezanosti.

Slijedi projiciranje slikovnih prikaza (slike 1–6). Kod svakog prikaza nastavnik/ca zastane kako bi pojasnio tko je prikazana osoba i iz kojega je to razdoblja, a učenici/e pišu svoje odgovore na sljedeća pitanja:

- Sviđa li ti se odjeća i frizura portretirane osobe?
- Kako se osjeća osoba tako odjevena i počešljana?
- Koji pridjev po tebi najbolje opisuje portretiranu osobu?

Kod slike 5 – Promjena modnih stilova tijekom 20. stoljeća, učenici/e odgovaraju samo iz koje godine im se odjeća najviše sviđa i opisuju je određenim pridjevom.

Slika 1: Hugo van der Goes, 15. st., Portret kćerke firentinskog bankara s ogrlicom
Slika 2: Portret žene s kraja 17. st., razglednica, Francuska
Slika 3: Portret Frances Howard, grofice Somerseta (detalji), pripisuje se Williamu Larkinu, početak 17. st., Nacionalna galerija portreta, London
Slika 4: Portret žene nepoznatog autora, početak 19. st., Bostonska galerija
Slika 5: Promjena modnih stilova tijekom 20. st.
Slika 6: Suvremena djevojka

Nakon projekcija, desetak učenika/ca čita svoje odgovore, koje ostali učenici/e komentiraju. Nastavnik/ca u nastavku pita ima li netko čiji se odgovori znatno razlikuju od pročitanih. Ukoliko se netko od učenika/ca javi, on/ona također čita svoje odgovore i pojašnjava ih.

3. Nastavnik/ca zatim ponovno projicira slike 1. i 2. te zatraži od učenika/ca da odaberu stil odijevanja koji im se više sviđa. Na temelju glasovanja razred se dijeli u dvije grupe – jedna grupa kojoj se više sviđa izgled osobe na slici 1 i druga grupa kojoj se više sviđa izgled osobe na slici 2. Obje grupe vode raspravu o tome zašto im se jedan stil odijevanja više sviđa od drugoga, a potom i kakav su život vodile portretirane žene. Zajedničke zaključke pišu na poster koji na kraju predstavljaju u panelu.
4. Isto se ponovi sa slikom 3 (grofica od Somerseta) i slikom 6 (suvremena djevojka). Nakon izlaganja i zaključaka predstavnika/ca obje grupe, učenici/e zajednički uspoređuju sliku 3 sa slikom 6 i raspravljaju o tome koliko vremena je ženi na slici 3 trebalo da postignu odgovarajući izgled, a koliko vremena je za to potrebno suvremenoj djevojci. Ostala pitanja mogu biti: “Je li to jedina razlika između te dvije žene? Koji modni stil više sputava ženu?” “Je li žena iz 17. stoljeća po nečemu slična suvremenoj djevojci? Kako to objašnjavate?” Nastavnik/ca pažljivo sluša raspravu i ne sugerira odgovore. Ukoliko nitko od učenika/ca na pitanje o sličnostima ne odgovori da su i nekada i danas žene sklone izlagati pojedine dijelove svojeg tijela pogledima drugih, nastavnik/ca to pitanje ostavlja otvorenim za neku drugu priliku.
5. Na kraju se zajednički zaključci o povezanosti izgleda žene (odjeća, frizura, držanje) i njezina načina života ispisuju na ploču. Nastavnik/ca pomaže učenicima/ama ponavljajući pitanja:
 - a) Koliko je nekada trebalo vremena ženi da se odjene i uredi frizuru, a koliko danas?
 - b) Što je nekadašnja žena mogla raditi u takvoj odjeći i s takvom frizurom, a što može današnja žena?
6. Zatim nastavnik/ca projicira slikovne prikaze muškaraca iz istih razdoblja (slike 7–14). Učenici/e komentiraju svaki prikaz na isti način na koji su prethodno komentirali prikaze žena. Nastavnik/ca im na kraju postavlja pitanje o sličnostima i razlikama između muške i ženske odjeće i frizure kroz povijest.
7. Ovaj blok–sat završava uputom o domaćoj zadaći na temu: Koje mi se zanimanje najviše sviđa i zašto? Nastavnik/ca objasni učenicima/ama da u svom sastavku ne pišu o tome što namjeravaju ili žele biti kad odrastu, nego samo koje im se zanimanje najviše sviđa i zašto.

Slika 7: Portret mladića, 15. st.

Slika 8: Muška odjeća, 15. st.

Slika 9: Portret muškarca, 17. st.

Slika 10: Muška odjeća, 17. st.

Slika 11: Portret muškarca, 19. st.

Slika 12: Muškarac u fraku s cilindrom, početak 20. st.

Slika 13: Reklama za proljetno odijelo za mladiće od 12 do 16 godina

Slika 14: Suvremeni mladić

Aktivnost br. 3

Ima li zanimanje rodna/spolna obilježja?

Blok sat

Kratki opis aktivnosti

U ovom se blok–satu otvara rasprava o muškim i ženskim zanimanjima, propituju se uzroci takve podjele i dekonstruiraju neke predrasude kojima se one opravdavaju.

Metode učenja i poučavanja

Interaktivna nastava. Razgovor u panelu se izmjenjuje s individualnim radom i radom u manjim grupama. Koristi se mnoštvo vizualnih i audio-vizualnih materijala. Nastavnik/ca moderira raspravu i pitanjima navodi učenike/ce na analiziranje, propitivanje i zaključivanje.

Tijek aktivnosti

1. Najavljujući učenicima/ama razgovor o onom što su napisali za domaću zadaću, nastavnik/ca započinje ovaj blok–sat sljedećim pitanjima: Što su radile portretirane žene iz 15., 17. i 19. stoljeća? Jesu li sve žene njihova vremena tako živjele? Bilježi neke zanimljive odgovore na jednom kraju ploče i objasni učenicima/ama da će se na njih vratiti nakon rada u malim grupama, ali da će se tom temom oni/e detaljnije baviti u 8. razredu.
2. Učenici/e se zatim dijele u grupe od najviše 5 članova u kojima ostaju do kraja blok–sata. Svaka grupa vodi razgovor o tome što su napisali za domaću zadaću. Na poster upisuju omiljeno zanimanje svakog/e člana/ice grupe, kratki opis zanimanja, mjesečnu plaću koju je moguće ostvariti tim zanimanjem i tko se većinski nalazi u tom zanimanju – žene ili muškarci (na kraju se u zagradu stavlja spol osobe koja je određenu profesiju izabrala bez navođenja njezina imena). Nakon 15 minuta, svaka grupa pokazuje svoj poster i opisuje tijek rasprave. Za to vrijeme nastavnik/ca u tri kolone na sredini ploče ispisuje omiljena zanimanja prema izvještajima grupa. U jednu kolonu upisuje muška, u drugu ženska, a u treću mješovita zanimanja.

Potom nastavnik/ca potakne razgovor među učenicima/ama o tome zašto u nekim zanimanjima prevladavaju muškarci, a u drugima žene. Ukoliko razgovor zapinje, pomaže im potpitanjima, kao što su: “Traži li to zanimanje veću fizičku snagu (bolju koncentraciju, više obrazovanje, veću strpljivost itd.)?” “Koje škole su potrebne da bi se došlo do tog zanimanja?”

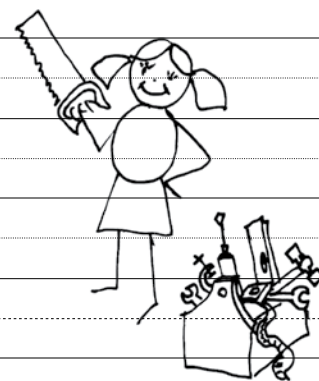
3. Nastavnik/ca potom najavi sljedeću aktivnost u kojoj on/ona glasno izgovara određenu riječi koju pojedina grupa crta, primjerice: “kirurg”

Prema statistikama UN–a

- žene obavljaju 67% svjetskoga rada
- zarađuju 10% svjetskog dohotka
- vlasnice su 1% svjetskog imetka
- žene čine 70% nepismenih u svijetu
- širom svijeta žene zarađuju 20–50% manje od muškaraca za jednak rad
- od 1,3 milijarde ljudi koji žive u potpunom siromaštvu 70% su žene
- žene obavljaju između 10 i 20% direktorskih i upravnih poslova
- žene zauzimaju 10% mjesta u parlamentima
- 5% predsjednica država su žene

U Europskoj uniji

- žene obavljaju 80% kućanskih poslova, čak i kad su zaposlene izvan kuće
- žene provode dvostruko više vremena u brizi oko djece nego muškarci
- za isti posao žene su u prosjeku plaćene 25% manje nego muškarci
- 20% žena doživjelo je neki oblik rodno uvjetovanog nasilja
- 98% žrtava obiteljskog nasilja su žene

– prva grupa crta; “slikar” – druga grupa crta; “književnik” – treća grupa crta; “sudac” – četvrta grupa crta itd. (navodi se onoliko zanimanja koliko ima grupa). Za svako zanimanje se koristi muški rod. Nakon 5–7 minuta nastavnik/ca kaže: “Gotovo. Sad molim sve učenike da ustanu.” Pod pretpostavkom da svi/sve učenici/e ustanu, on/ona pita: “Pa zar u razredu nema učenica?” i pojašni da se obratila samo učenicima, dakle – muškom rodu. Pita zašto se djevojčice/djevojke/žene misle da se i njih podrazumijeva govorenjem u muškom rodu. Bi li se dječaci/mladići/muškarci ustali kad bi im se obratilo u ženskom rodu?

Na kraju zamoli učenike/ce da pokažu što su nacrtali. (Dosadašnje iskustvo s ovom aktivnošću pokazalo je da učenici/e u pravilu crtaju muške likove, op.a.). Nastavnik/ca ih upozorava kako u našem jeziku postoji jasno razlikovanje ženskog i muškog roda pa bi se onda trebali/ svi/sve toga i pridržavati – kada se govori o osobama ženskog roda, treba koristiti gramatički ženski rod u svim situacijama, a ne samo ponekad. Žena nije liječnik, nego je liječnica, sutkinja, psihologinja i sl.

Slika 1: Mlada djevojka šiva
Slika 2: Vez
Slika 3: Kirurško šivanje
Slika 4: Zašivena rana

4. Treći blok–sat završava projekcijom slikovnih priloga (slike 1–4) kroz koje se učenici/e počinju osvještavati nelogičnosti u rodnom obilježavanju zanimanja. To je tema kojom će se više baviti u višim razredima, pa nije potrebno priloge detaljnije obrađivati. Uz prvu sliku nastavnik/ca pita: “Što radi ova žena?” Uz drugu: “Kakav je vez koji vide?” Uz treću: “Tko je na slici?” Uz četvrtu: “Koji je rezultat rada (kirurga/inje)? Moguća su i potpitanja, kao što su: “Koliko zarađuju švelje, a koliko kirurzi?” “Čiji je ugled u društvu veći i zašto?” “Zašto prije desetak godina u Hrvatskoj nije bilo niti jedne kirurginje?”

Slika 5: Žena u kuhinji
Slika 6: Jamie Oliver, kuhar

Zatim nastavnik/ca projicira sliku žene u kuhinji. Nakon toga slijedi slika poznatog engleskog kuhara Jamiea Olivera, a nastavnik/ca pita: “Koliko žena slavni kuharica poznajete?” “Jeste li gledali TV emisiju Masterchef?” “Što mislite o toj emisiji?” “Tko je u žiriju?” “Kako to objašnjavate?”

Slike 7–9: Žene kao slabiji spol?

5. Potom nastavnik/ca podsjeti učenike/ce na to da se žene uvijek određuje kao ljepši i slabiji spol, nakon čega im pokaže slike 7–9 na kojima se vide žene koje nose teške terete. Zaustavi se na zadnjem slikovnom prikazu koji je tragikomičan i koji ironizira priču o kavalirštini i ženama kao slabijem spolu. Na kraju nastavnik/ca zamoli učenike/ce da ne zaborave poruke tih slika kako bi bili spremniji za rasprave o ravnopravnosti u višim razredima.

6. Ispunjavanje evaluacijskog upitnika.

Radni materijal

Radni materijal za učenike/ce

Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 1: Lista tvrdnji, Dokumentarni film o farmama za hranjenje djevojčica, Dokumentarni film o izborima ljepote za djevojčice

Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 2: Učeničke fotografije i slikovni prilozi, slike 1–14

Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 3: slike 1–9

Dopunski izvori

Dopunski izvori za učenike/ce

- Snimke izbora ljepote za djevojčice na Youtubeu

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Prvi dio filma o farmama za debljanje djevojčica u Mauritaniji: <http://www.youtube.com/watch?v=25DxHXz8ZUQ>
- Film o farmi za debljanje djevojčica u Nigeriji: http://www.youtube.com/watch?v=n5QypK_oOfg
- Na sljedećim adresama na Youtubeu se mogu naći brojni videozapisi o natjecanjima ljepote djece od godinu dana nadalje. Primjerice, priča o majci koja kćerku od 8 godina daje botoksirati, jer misli da njezino dijete ima previše bora, kao i priča o djevojčici koja plače, jer joj čupaju obrve i sl.: http://www.youtube.com/watch?v=n5QypK_oOfg, <http://www.youtube.com/watch?v=wVbFy47P3->, <http://www.youtube.com/watch?v=APsI3UBg7Q4>, <http://www.youtube.com/watch?v=a1gGUptIau8>, <http://www.youtube.com/watch?v=rEOgkA3p9zI>, <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/video-one-su-zene-koje-rade-muske-poslove---277724.html>, <http://www.medjmurje.hr/clanak/3001/2012-10-30/u-goricanu-rade-zene-metalci-vladarice-muskih-poslova>
- Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011.–2015. Ured za ravnopravnost spolova RH na <http://www.ured-ravnopravnost.hr/site/>

8. razred

TEMATSKA CJELINA UPOZNAVANJE I RAZUMIJEVANJE KONCEPTA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Nastavna jedinica

Zašto trebamo govoriti o ravnopravnosti?

Sažetak

U 8. razredu se počinje sustavno koristiti sintagma “rodna ravnopravnost” kako bi se učenici/e, nakon što su se prethodno upoznali sa spolnim/rodnim stereotipima i predrasudama, postupno uveli u područje zaštite ljudskih prava te razumjeli najvažnije standarde ljudskih prava i njihova polazišta.

Ključne riječi

rodna ravnopravnost, ženska ljudska prava, diskriminacija

Povezanost s kurikulumom GOO

ljudskopravna, politička, društvena

Ciklus + ciljna skupina (ili razred)

3. odgojno–obrazovni ciklus – 8. razred

Trajanje

3 x blok sat

Opći cilj

U završnom razredu osnovne škole integriraju se prethodno stečena znanja u jedinstvenu cjelinu kako bi učenici/e osvijestili/e da spolni/rodni stereotipi i predrasude nisu bezazleni oblici odnosa među ljudima nego često vode diskriminaciji na osnovi rodne pripadnosti. Diskriminacija predstavlja čin kršenja prava neke osobe i u suprotnosti je i s međunarodnim standardima ljudskih prava i s odredbama domaćeg zakonodavstva kojima se štiti i promiče ravnopravnost. Na kraju 8. razreda učenice/i bi trebali moći prepoznati situacije u kojima dolazi do neopravdanog i nepravednog ograničavanja ili zakidanja prava nekoj osobi samo zbog njezine pripadnosti određenom spolu. Krajnji cilj je usvajanje načela ravnopravnosti kao osobne vrijednosti i aktivno zalaganje za uklanjanje spolnih/rodnih predrasuda u svom ponašanju, kao i u ponašanju drugih u školi i lokalnoj zajednici.

Zadaci

znanje i razumijevanje – obradom ove teme učenici/e će steći znanja i razumjeti:

- uzroke zbog kojih su žene počele tražiti ravnopravnost s muškarcima;
- ulogu spolnih/rodnih predrasuda u ograničavanju žena da i u današnje vrijeme izaberu načina života, bračnog partnera, zanimanje i sl.
- važnost dekonstrukcije, odnosno razgradnje stereotipa i predrasuda kako bi se osiguralo da svatko ostvari svoje potencijale, interese i želje bez obzira na spol u kojemu je rođen/a

vještine i sposobnosti – obradom ove teme učenici/e će steći vještinu:

- analize odnosa između muškarca i žene iz različitih motrišta;
- uzročno–posljedičnog zaključivanja o uzrocima i posljedicama spolne/rodne neravnopravnosti;

vrijednosti i stavovi – obradom ove teme učenici/e će:

- postati osjetljiviji na kršenja načela spolne/rodne ravnopravnosti kod sebe i oko sebe;
- s više samopouzdanja razmišljati o sebi i svojoj budućnosti bez obzira na mišljenje okoline;
- težiti ispravljanju svojih ranijih obrazaca razmišljanja i ponašanja opterećenih predrasudama;
- biti motivirani za istraživanje slučajeva spolne/rodne neravnopravnosti s različitih motrišta i aktivno se zalagati za spolnu/rodnu ravnopravnost u školi i lokalnoj zajednici.

Pokazatelji postignuća

- većina učenika/ca razumije uzroke i posljedice povijesnih događaja koji su doveli do uvođenja koncepta rodne ravnopravnosti i pokrenuli borbu za ženska ljudska prava;
- većina učenika/ca razumije koncept spolne/rodne ravnopravnosti kao standard odnosa među ljudima;
- većina učenika/ca je osobno prihvatila koncept spolne/rodne ravnopravnosti kao osobnu vrijednost, primjereno koristi taj koncept u analizi i vrednovanju odnosa između muškarca i žene te se aktivno zalaže za ravnopravnost u razredu i školi.

Vrednovanje i/ili samovrednovanje postignuća

Tijekom nastave kontinuirano se prati i vrednuje motiviranost i angažman učenika/ca u skladu s ciljem i zadacima ove tematske jedinice. Na kraju ciklusa učenici/ce ispunjavaju evaluacijski upitnik koji treba pokazati jesu li i u kojoj mjeri razumjeli i usvojili obrasce ponašanja koji polaze od načela rodne ravnopravnosti.

Aktivnost br.1

Različiti/e – da, ali zašto neravnopravni/e?

Blok sat

Kratak opis aktivnosti

Ovim blok–satom učenici/e započinju raspravu o neravnopravnosti u sklopu koje propituju oblike neravnopravnosti u društvu te raspravljaju o tome zašto dolazi do neravnopravnosti i zašto se neravnopravnost teško uklanja. Analiziraju se situacije u kojima je osoba zakinuta za neko svoje pravo kao posljedica postojanja spolnih/rodnih stereotipa i predrasuda.

Metode učenja i poučavanja

Izmjenom rada u velikoj grupi, rada u paru i razgovora u panelu, osigurava se potrebna dinamičnost i zadržava pozornosti učenika/ca. Postavljanjem pitanja, kao i zadacima koji se rješavaju individualno ili u grupi, nastavnik/ca stalno navodi učenike/ce na analizu i propitivanje sadržaja, izvođenje neovisnih zaključaka i otvorenu razmjenu mišljenja i stavova.

Tijek aktivnosti

1. Nastavnik/ca učenicima/ama najavi da će početi radom u parovima koje čine po jedan učenik i učenica. Ukoliko u razredu ima više učenika ili više učenika, preostale parove čine dvije učenice ili dva učenika. Kriteriji odabira učenika/ca koji čine par mogu biti: isto početno slovo imena, ista boja kose, ista boja očiju, ista boja nekog dijela odjeće i sl. Učenici/e u paru sjedaju jedno nasuprot drugome i gledajući se u oči. Nastavnik/ca im objasni da jedno drugome trebaju ispričati situaciju koju su vidjeli ili čuli, a u kojoj je netko njihovog spola bio spriječen napraviti nešto samo zbog svog spola. Priča se mora odnositi na treću osobu izvan razreda i škole, kako bi učenici/e mogli slobodnije o tome govoriti. Razgovor u paru traje 5 minuta, što znači da osoba u paru ima 2,5 minuta za svoju priču. Dok jedna osoba u paru govori, druga šuti i pažljivo sluša. Njoj/njemunije dopušteno postavljati pitanja niti prekidati sugovornika/cu. Nakon 5 minuta namijenjenih pričanju, osobe u paru pišu što su čule od druge strane.
2. Nastavnik/ca je u međuvremenu na dva velika papira nacrtala velike krugove. Na jednom krugu je ucrtan znak muškog spola, a na drugome ženskoga. Učenice sjedaju uz papir na kojemu je ucrtan muški znak, a dječaci uz papir sa ženskim znakom. Učenici/ce redom kratko prepričavaju što su čuli od svog para koristeći izraze kao što su: “nije imao pravo na izbor igračke...”, “nije imala pravo sudjelovati u igri nogometa...” itd.. Najvažnije detalje iz priče upisuju uz unutarnji rub kruga. Povede se razgovor što misle o tome što su napisale/i. Je li to u redu da netko

ne smije činiti nešto (a time nikome ne nanosi zlo) samo zbog toga što obitelj ili sredina misli da to nije primjereno spolu kojemu pripada. Što osoba u takvoj situaciji može poduzeti? Tko joj tada može pomoći? Ukoliko učenici/e znaju što je osoba u takvoj situaciji mogla učiniti i tko joj je mogao pomoći, svoje odgovore upisuju.

Svaki par stavlja svoj papir na zid. Parovi mijenjaju mjesta kako bi vidjeli što su drugi parovi zapisali.

Učenici/e potom procjenjuju važnost prava o kojima su razgovarali u paru. Na kraju nastavnik/ca zaključuje: "Eto, napravile/i ste kotač neravnopravnosti koji ćemo čuvati kao podsjetnik do kraja nastave. Možemo ga pustiti da se otkotura jer ćemo od sada paziti da ne povrjeđujemo drugima prava zbog svojih ili tuđih predrasuda".

3. Drugi dio blok–sata nastavnik/ca započinje polaganjem dvaju velikih postera na klupe. Na oba postera nacrtano je isto stablo s golim granama. Jedan poster je za učenike, a drugi za učenice. Na nastavnikovu/činu stolu se nalaze ljepljivi papirići (post–it) u dvije boje. Svaki učenik/ca uzima 2 papirića različite boje. Na papiriće učenici/e pišu kakav bi privatni i profesionalni život voljeli imati kad odrastu. Prethodno se odredi koja boja se koristi za privatni život, a koja za profesionalni. Nastavnik/ca im savjetuje da dobro razmisle kako će iskoristiti papiriće. Svoje želje pišu počevši rečenicu sa "Želim biti..." – oženjen s dvoje djece; sama putovati svijetom, liječnica u bolnici, nastavnik u srednjoj školi itd. Imaju 5 minuta za razmišljanje i ispisivanje svoje dvije želje. Kad završe, papirići se lijepe na gole grane stabla. Kad su svi papirići nalijepljeni, učenici/e zajedno razgledavaju uratke i pokušavaju zapamtiti što je na pojedinom posteru napisano. Nastavnik/ca proziva nekoliko učenika/ca da komentiraju sadržaj postera: "Je li ih nešto iznenadilo i što? Što im se posebno svidjelo na posterima, a što ne?" Nakon komentara učenici/e mogu dopuniti poster novim listićima.
4. Nastavnik/ca zatim zamoli djevojčice da stanu ispred drva dječaka, a dječake da stanu ispred drva djevojčica te da izdvoje ceduljice sa željama za koje misle da su neostvarive zbog okolnosti u kojima žive i spola u kojemu su rođene/i. Slijedi rasprava u panelu u kojemu se skidanje određenog listića treba objasniti i argumentirati. Nakon toga se traži učenik/ca koji/a se ne slaže s mišljenjem druge strane te on/ona objašnjava zašto je druga strana pogriješila u svojoj procjeni.
5. Sat završava dogovorom o domaćoj zadaći naslovljenoj "Kako bih živio/živjela da sam rođen/a u 19. stoljeću?"

Aktivnost br. 2

Rezličite sredine, različite predrasude i diskriminacija

Blok sat

Kratak opis aktivnosti

U drugom blok-satu nastavlja se razgovor na temu spolne/rodne neravnopravnosti i propituje zbog čega se ona događa te zašto ju je tako teško iskorijeniti. Dosadašnja perspektiva se proširuje horizontalno – analiza situacija u različitim sredinama, i vertikalno – pogledom u prošlost.

Metode učenja i poučavanja

Izmjenom rada u velikoj grupi i rada u paru s razgovorima u panelu, postiže se potrebna dinamičnost i zadržava pažnja učenika/ca. Postavljanjem pitanja, davanjem zadataka koji se rješavaju individualno ili u grupi, učenike/ce se neprekidno navodi na propitivanje, analizu te formiranje i iznošenje svojih zaključaka.

Tijek aktivnosti

1. Na početku sata 2 učenika i 2 učenice čitaju svoje domaće zadaće. Ostali učenici/e komentiraju sadržaj zadaća: “Je li slika koja se daje točna?” “Sviđa li im se tako zamišljen život?” “Je li im draži njihov sadašnji život ili bi se radije preselili/e u prošlost, odnosno u budućnost i zašto?”

2. Zatim nastavnik/ca najavi virtualnu šetnju svijetom uz korištenje 7 fotografija (v. kao primjere slike 1–7), koje prikazuju mlade žene i muškarce iz različitih krajeva svijeta. Kod svake fotografije zastane kako bi objasnio/la odakle je osoba/e na slici. Kod slika 1–5 pozove po jednog/u učenika/cu da kaže što misli o životu portretiranih žena. Pita ima li netko drugačiju predodžbu i sasluša ukoliko ima. Nakon prikaza fotografije studentice s diplomom iz SAD-a, nastavnik/ca postavlja pitanje: “Jesu li mlade žene koje danas žive u različitim dijelovima svijeta ravnopravne? Po čemu to znamo?”

Razgovor o nejednakim životnim šansama koje mladi u različitim dijelovima svijeta imaju nastavlja se prikazivanjem dviju fotografija: jedne koja prikazuje dječake ratnike (slika 6) i druge koja prikazuje veselog mladića iz Europe (slika 7).

3. Učenici/e se zatim dijele u manje grupe koje vode rasprave o tome što su najvažniji preduvjeti za osiguranje stabilnog i relativno pristojnog života u odrasloj dobi. Svoje zaključke pišu na veći list papira (poster) jedan ispod drugoga, i to tako da na vrh stave preduvjet koji grupa drži najvažnijim, a na dno onaj koji smatraju najmanje važnim (primjerice

Slika 1: Mlade žene odjevene u burke
Slika 2: Mlada žena, Indija
Slika 3: Mlade žene, Afrika
Slika 4: Žene u polju, Južna Amerika
Slika 5: Mlada studentica s diplomom, SAD
Slika 6: Dječaci ratnici, Afrika
Slika 7: Mladić, Europa

mir, obrazovanje, posao, plaća i sl.). Po završetku svaka grupa stavlja svoj panel na zid i predstavlja svoju rang-listu, nakon čega se zajednički donose zaključci o preduvjetima za osiguranja kvalitetnog života u odrasloj dobi.

4. Domaća zadaća: Prikaz dnevnih aktivnosti u mojoj obitelji. Nastavnik/ca daje upute učenicima/ama kako napraviti domaću zadaću. Na ploči nacrtatabelu podijeljenu u nekoliko kolona i 24 reda. U zaglavlje pojedine kolone upiše: majka, otac, brat itd. i objasni učenicima/ama da svatko od njih nacrtatabelu onoliko kolona koliko ima članova obitelji s kojima žive u stanu ili kući, uključujući sebe. S lijeve strane u svaki red upiše brojeve od 1–24 koji označavaju sate u danu. Učenici/e za svakog člana obitelji upisuju aktivnosti kojima se bave u određeni sat: kad tko ustaje, tko priprema doručak, u koje vrijeme pojedini članovi idu na posao, odnosno u školu ili vrtić, koliko tko spava i sl. Svaki učenik/ca pripremi četiri tabele za praćenje i zapisivanje aktivnosti članova svoje obitelji tijekom 4 dana: dva radna te subotu i nedjelju. Na vrhu svake tabele upiše dan praćenja bez navođenja svog imena ili prezimena. Nastavnik/ca posebno naglasi da tabelarni prikazi ne smiju sadržavati nikakva imena (jer želi da iskreno upišu aktivnosti a nije važno tko je što upisao).

Aktivnost br.3 Može li i drugačije?

Blok sat

Kratki opis aktivnosti

U trećem blok-satu sumira se prijedeno gradivo i donose zaključci o tome koji oblici neravnopravnosti postoje među ljudima i koji su njihovi uzroci, pri čemu su u fokusu razlike u položaju između muškarca i žene. Ako se izuzmu oružani sukobi i ratovi, žene se općenito nalaze u nepovoljnijem položaju u odnosu na muškarce – znatno češće obavljaju neplaćene poslove, češće imaju zvanja koja su lošije plaćena, imaju manji ugled u društvu itd. Nastavnik/ca učenicima/ama postavlja pitanje u kojoj mjeri je moguće birati način života. Podsjeća ih na razgovor o ženama u Africi, Aziji i Južnoj Americi, a potom predstavlja žene (slike 1–4) koje se nisu pokorile krutim pravilima svoje zajednice i koje su, ponekad i uz ogromne osobne žrtve, ustrajale u svom izboru i na kraju stekle svjetsku slavu. Gledanjem dokumentarnog filma *Ženska posla* učenici/e upoznaju i tri žene iz Hrvatske koje su učinile isto a svoj poseban način.

Slika 1: Malalai Joya, Afganistan, borkinja za ljudska prava žena, protivnica talibanskog režima, bivša članica Parlamenta
Slika 2: Shirin Ebadi, Iran, odvjetnica i bivša sutkinja, borkinja za ljudska prava, dobitnica Nobelove nagrade za mir 2003.
Slika 3: Wangari Maathai, Kenijka, borkinja za okoliš i prava žena, dobitnica Nobelove nagrade za mir 2004. (prva Afrikanka koja je dobila Nobelovu nagradu)
Slika 4: Cristina Fernandez, prva žena predsjednica Argentine, izabrana 2007.
Slika 5: Mahatma Gandhi, odlučan da ne koristi oružje, pasivnim je otporom donio slobodu Indiji.

Metode učenja i poučavanja

Izmjenom individualnog i grupnog rada s razgovorom i raspravom u panelu, nastavnik/ca održava dinamičnost razrednog ozračja i trajno zadržava pozornost učenika/ca. Pitanjima i zadacima koji se rješavaju individualno ili u grupi, neprekidno se navodi učenike/ce na analizu, propitivanje i donošenje vlastitih zaključaka. Gledanje dokumentarnog filma o životnim pobjedama "običnih" ljudi navodi učenike/ce na propitivanje svojih vlastitih životnih izbora, stupnja vlastite motiviranosti da se ti izbori ostvare i posljedica ostvarenja.

Tijek aktivnosti

1. Učenici/e na početku sata predaju nastavniku/ci domaće zadaće s tabelarnim prikazom dnevnih aktivnosti svojih ukućana. Pri tome im postavi pitanje o tome što su uočili prateći njihove aktivnosti i upisujući podatke u tabelu: Radi li netko u kući više od drugih? Ima li onih koji su izrazito lijeni ili izrazito vrijedni? Postoji li očigledan razlika u onome što rade osobe ženskog spola u odnosu na muški itd. Potom učenicima/ama kaže da će njihove zadaće pregledavati tijekom njihova rada u grupama.
2. Zatim se učenici/e dijele u manje grupe. Svaka grupa dobije po jedne dnevne novine, škare, ljepilo i veći list papira (poster). Zadatak je da pažljivo pregledaju novine i na papir zapišu glavne vijesti. Zatim traže tekstove i fotografije na kojima su žene i muškarci i njih lijepe na poster s kratkim obrazloženjem uz koju se vijest osoba pojavljuje i koja je njezina uloga u toj vijesti. Na kraju raspravljaju u grupi o tome što bi neki izvanzemaljac mogao zaključiti o ženama i muškarcima na temelju vijesti i slika iz dnevnih novina.

Po završetku predstavnik/ca svake grupe pokaže poster i ukratko prepriča što je iz dnevnih novina grupa saznala o ženama i muškarcima. Nastavnik/ca, koja je ranije pregledala novine, može postavljati pitanja kako bi produbila rezultate analize.

Nastavnik/ca na kraju ovog dijela postavi pitanje o tome što se može zaključiti na osnovi pregleda dnevnih novina: "Tko ima važnije mjesto u novinama: žene ili muškarci?" "U kakvim se ulogama pojavljuju žene, a u kakvima muškarci?" "Što je uzrok tih razlika i čemu one služe?" Tada ih vraća na njihove tabelarne prikaze i pita: "Koliko se plaća obavljanje kućanskih poslova (kuhanje, pranje, peglanje, čišćenje stana itd.)?" U zaključku navede učenike/ce na razgovor o tome jesu li i u kojoj mjeri danas u našem društvu prevladani stereotipi i predrasude o ženama i muškarcima iz ranijih vremena u kojima se točno znalo što radi jedan a što drugi spol.

3. Nastavnik/ca vrati učenike/ce na fotografije iz prethodnog blok-sata (slike 1–7) i zatraži da se podsjetite što su zaključili o mogućnostima koje prikazanim ženama i dječaku ratniku stoje na raspolaganju u sredinama u kojima žive. Potom im prikaže fotografije nekoliko žena i jednog muškarca (slike 8–12). Kod svake fotografije zastane i objasni koga predstavlja. Postavlja im na kraju sljedeća pitanja: “Za što su se te velike žene i Gandhi borili?” “Je li im bilo lako javno se pobuniti protiv moćnika u njihovim zemljama?” “Što su pri tome stavljali na kocku?” Ukoliko su učenicima/ama pitanja preteška, nastavnik ih pitanjima i potpitanjima dovodi do zaključka.
4. Nastavnik/ca zatim najavi da će sljedećih 20 minuta gledati dokumentarni film *Ženska posla* o ženama iz Hrvatske koje nisu dobile Nobelovu nagradu, ali koje su se u jednom trenutku svoga života odlučile pobuniti protiv onih koji su kršili njihova prava i ugrožavali njihovo dostojanstvo. Nakon gledanja filma učenici/ce iznose svoje dojmove. Nastavnik/ca im objasni da film govori o kršenju ljudskih prava žena, o čemu će detaljnije učiti u srednjoj školi. Na kraju ih uputi da ne zaborave razgovore koje su vodili na temu spolne/rodne ravnopravnosti i da ono što su naučili nastoje primijeniti u svojem svakodnevnom životu.
5. Ispunjavanje evaluacijskog upitnika.

Radni materijal

Radni materijal za učenike/ce

- Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 1: Tabela u koju upisuju dnevne aktivnosti obitelji; Kotač (ne)ravnopravnosti; Stablo želja.
- Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 2: Slike 1–7
- Radni materijal za učenike/ce uz aktivnost 3: Slike 1–7 iz aktivnosti 2 i slike 1–5, Dokumentarni film *Ženska posla*, *Fade In*

Dopunski izvori

Dopunski izvori za učenike/ce

- Napori UNICEF-a u zaštiti prava djevojčica, <http://www.youtube.com/watch?v=expEOIrP7x4>
- National Geographic, Premlade za udaju. http://www.youtube.com/watch?v=7c_zppPutQw
- Dvije djevojčice traže razvod. <http://www.youtube.com/watch?v=4GRHD7nmWzo>

Dopunski izvori za nastavnika/cu

- Dječaci ratnici. <http://www.youtube.com/watch?v=UFMq8jQIPj4> i <http://www.youtube.com/watch?v=6sFi5c7uGB4>
- Kako istraživanja i prijevode knjiga koje se bave ravnopravnošću uglavnom provode organizacije civilnoga društva, a njihove su naklade ograničene, u većim organizacijama može se provjeriti koju literaturu imaju ili ih otvoriti na mrežnim stranicama u .pdf formatu. Centar za ženske studije u Zagrebu otvoren je za posuđivanje knjižnog fonda, isto tako i Kuća ljudskih prava u Zagrebu.
- Na mrežnim stranicama organizacija civilnoga društva mogu se naći i izdanja u pdf. Formatu (B.a.B.e.; CESI, Centar za ženske studije itd.)
- Danas se sve češće objavljuju autobiografije osoba koje su “iskočile” iz kalupa, pa je važno provjeriti koje knjige se mogu dobiti u Hrvatskoj, poput Nevjernice Ayaan Hirsi Ali iz koje je vidljivo kakav je nevjerojatan put prošla od života u rodnom kraju do izbora u parlament Kraljevine Nizozemske i što je sve morala pretrpjeti na tom putu.

BaBe!

Budi aktivna. Budi emancipiran.

*BaBe · Selska cesta 112a, 10 000 Zagreb, Hrvatska
t +385 1 4663 666 · babe@babe.hr · www.babe.hr*